

1934

5252

Виходить що-тижня у неділю в ранці у Харкові.

Сніп

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ: на рік 3 руб.,
на пів-року 1 руб. 75 коп., на 3 мі-
сяці 1 руб., окреме число коштує—5 к.,
подвійне—10 коп.—За кордон—4 р.,
1/2 року—2 руб.

Річні передплатники одержать без-
платний додаток.

Адреса Редакції: КОНТОРСЬКА, 21.

Телефон редакції—839.

В справах редакції можна бачити від 3 до 5 годин

— ввечора по понеділках, середах та п'ятницях. —

Автори рукописів повинні подавати своє
прізвище й адресу. Редакція може скорочу-
вати і змінити статті; більші статті, до
друку не ухвалені, переходять в ре-
дакції 3 місяці й висилаються авторам їх
коштом, а дрібні замітки й дописи одразу
знищуються. Рукописи, на яких не зазначені
умови друку, вважаються безплатними.

З ПРИВОДУ надісланих до газети ВІРШІВ
редакція не листується.

УМОВИ ДРУКУВАННЯ ОГолошень:

За рядок петіту поперед у тексту, або за
його місце платиться по 30 к. і по умові

За рядок петіту після тексту: за перший
раз 20 к. і по умові, за другий—10 к.

Хто шукає заробітку, платить за оповістку
в 3 рядки 10 к. за раз, при умові друку-
вання не менше 3-х разів.

№ 27—28.

15 (28) Липня.

1912 рік.

Жертвуйте на пам'ятник Т. ШЕВЧЕНКОВІ у Київі.

ЗМІСТ: Відповіді на лист д. С. Р.—ка, уміщений в ч. 22 „Снопа“—
Відповіді К. Бич-Лубенського, В. Кекала, Я. Христенка, С. Порубайміха,
М. Полянського, М. Матінкевича, Я. Довбиша, Маненка; З нашого життя;
З Галичини; З поля літератури й науки; Гр. Гетьманець—Відгуки життя;
Листування редакції; Фел'етон: Ф. Петруненко—Орел; О. Островський—
Берестечко.

Відповіді на лист д. С. Р.—ка, уміщений в ч. 22 „СНОПА“ *).

К. Бич-Лубенський.

Лист до редакції.

В. Ш. п. Редактор!

Перечитавши у числі 22 „Снопа“ листа до редакції
д. С. Р.—ка, я вважаю своїм обов'язком зазначити, що такі
листи являються не тільки зневагою й глузом, але попросту
і зрадою, позаяк все те, що наговорив там д. С. Р.—ко,
подає страшенну зброю ворогам нашого народу.

Дійсно, чим відповідатимуть нам наші вороги, маючи у
руках отакий testimonium paupertatis (свідомство науперізму),
та ще й од кого ж? от щирого патріоти-українця. Нехай би
ота чорна картина, що намалював д. С. Р.—ко в своєму листі
була справедливою. Тоді нема було б чого робити. Але ж це
неправда, це прямишенько наклеп. Хто ж тому винен, що
д. С. Р.—ко живе десь у Таврії, населення котрої уявляє з
себе якусь то картину етнографічної мішанини; одначе й
проміж цією мішаниною завжди можна знайти людей з серцем;
треба тільки уміти, а найголовніше хотіти шукати їх; а
знайшовши уміти викликати довіря до себе й пошану до
своїєї праці. Це ж здобувається тільки тим, хто сам любить,
вірить та шанує свою працю; бо щоб там не казали про
темряву простого народу—все це не до речі. Цей темний
нарід, оттак саме як і діти, знає, серцем чує, кому і у чім
можна вірити, а кому не можна, хто є справжня людина, а
хто є Niente. Власну ж мертвоту поширювати на ввесь загаль,
на всю націю може людина або ж занадто короткозора, або ж...

Д. С. Р.—ко каже далі, що він не бачив справжнього
українця і не знає його.

А спитати б, хто ж витворив цю будь-що-будь поважну
літературу, якою він сам вітається, та розважає себе. Це
не Українці? А Т. Шевченко, що віддав усе своє життя от-
чизні, а Б. Грінченко, цей великий, невтомний працівник, а
брати Тобілевичі, а Доманицький, що вирвав майже цілу
волю з пазурів жебрацтва та поставив селянське життя

*По укінченню анкети, яка протягнеться до 1-го вересня, редакція
„Снопа“ подасть свої думки в цій справі. Шановних читачів і передплатників
просимо подавати до редакції свої думки в справі, зацеплений листом д. С. Р.—ка.
Ред.

на певний шлях добробуту та свідомості? А та ціла низка
манюсеньких діячів, учителів, учительок, хвершалів нікому не
відомих, що роблять своє непомітне, але велике українське
діло, без жадної мрії на свідомість своїх імен, тих комахок,
яких щоденно спихають з посад за те тільки, що вони
одержують українські часописи. Це те ж не українці?!

Правда, для д. С. Р.—ка це не є сила, як і крапля
теж не є сила, але gutta lapidat non vi sed saepe cadendo.
Оці краплі видвинули на поверхню увесь цей рух, у Гали-
чині вони збудували свою самостійну школу, будують уже
університет. На це д. С. Р.—ко одиовість: ба ні, це праця
не народу, а інтелігенції. Але звідкіля узялася сама ота інте-
лігенція, як не з того ж самого українського народу? Як же
можна бачучи листя не догадуватися, що мусить же бути й
коріння? Воно, положим правда—сидючи собі десь у куточку
і складаючи собі поняття про українців на особі сусіднього
батюшки, а поняття про український рух на підставі доривоч-
них відомостей з „газети“—то, очевидно, можна як то кажуть
і царство небесне проспати; але хто ж має право з свого
«ракового» спостереження з глухого кутка свою вдачу поширю-
вати на всю націю. Хто ж сміє говорити: «я безсилий і
дурний—значить усі мої земляки безсилий й дурні так само,
або ще гірше? «Д. С. Р.—ко признається, що не вміє прище-
пити любови до рідного краю навіть в своїй сем'ї, то як же
він може прищепити її чужим людям? Хто ж візьме у нього
з рук українську книжку, хто послухає його слів про укра-
їнство? Бо прищепляти любов—се не залежить лише од на-
шого хотіння, для цього треба мати духовну силу, треба
самому горіти вогнем любови, а не пламеніти тільки сумнівами.
І народ є правий, коли скаже словами апостола: «як би ж
ти був гарячий, або ж холодний», але ти ніщо і через те
«імам тя ізвергнути». Правда, не винна людина, коли свого
вогню не має, але велико винна, коли свою безсилість звертає на
чужі голови і каже: «коли я вже такий, то чим можуть
бути всі інші?»...

Євангельська вдовиця ні на хвилину не замислювалась,
що вона робить, кидаючи у храмову скарбницю свою остатню
лепту, але вона дала її од щирого серця, і ця лепта стала
дорогоціннійш таланту багатого фарісея; а цілого таланта мав
раб, та нічого з ним не зумів зробити, і за це господар звелів
одібрати у нього і остатнього—чи не краще ж бути щирою удо-
вицею з єдиною лептою, ніж мати нездатного ні до чого таланту.

Д. С. Р.—ко каже, що селяне нехтують українською
газетою та книжкою, навіть Євангелією на українській мові,
навіть більше—що ніби селяне попросту лають тих, хто

переклав Євангеліє, я ж чув що вони навіть св. письмом покривають глеки та горщики в знак погорди. Нехай вибачить д. С. Р—ко, все се скидається попросту, на брехню; але як би се була хоч і правда, то які ж висновки можна робити на підставі цих осібних фактів? Ми знаємо сотні випадків і то не з окремими людьми, а з цілими громадами, коли селяне протестували проти заведення школи в їх селі—значить не треба школи? Знаємо випадки, коли селяне убивали лікарів—значить не треба медицини? А от я, наприклад, знаю не один, а кілька випадків, з котрих маю право вивести, що селяне з любовію відносяться до книжки, вбачають в ній те світличко, яке хоч трохи проганяє їм темряву та розважає важку думу. Ті часи коли селянин купував «Бову королевича», «Милорда Англійського» та иншу макулатуру московського ринку, давно минули.

Селянин має зовсім другий погляд на книги. Насамперед він вимагає од книги не розваги, а розумного змісту. Се б то світла, якого йому так бракує у житті. І не дивно, коли селянин огидливо цурається мерзенних творів сучасних строчків,—напр.: «Торба регіта, або лантух сміху». Я сліпа людина і мені приємно сказати, що мій служитель трохи не з слізьми прохав мене не примушувати його читати для розваги такі речі як: «Веселія устриць» Аверченка наприклад. Найприємніше йому було читати мені з творів Тараса Шевченка, Бориса Грінченка і др. українських письменників. Повинен додати, що він є кацап-москаль і занадто мало розуміє по українському, але цей москаль навіть захоплювався читаючи наших письменників, позаяк мало розуміючи чуже слово, лінгвістично він розумів великий зміст цих творів душею та серцем—коли ж чужа людина малодотепна до мови захоплюється твором, розуміє зміст його та значіння, то як же він повинен впливати на рідну душу? І не вже кождий, хто з любовію давав селянинові рідну книжку не знає сотень таких прикладів.

Д. С. Р—ко каже, що народ український не то забув, а навіть не знає де яких слів українських, що вживаються сучасною літературою. А чи багато ж знає російський наріз справжніх природних російських слів сучасної рос. літератури? Як же можна висувати такі дитячі аргументи. Далі д. С. Р—ко страшенно жахається, навіть хоче збожеволіти, уявляючи собі ту руїну, яка може скоїтись коли здійсниться мрія українців про рідну школу з рідною українською мовою. «Куди подінуться ті мільйони і та користна праця земств на ниві освіти?

Федір Петрученко.

О р е л.

Б'ється по клітці орел прудкокрилий,
Міцнії грати розбити безсилий.
«Тісна клітка, залізнії грати...
Більше під сонце тобі не літати,
Орле могучий!.. Ніколи ніколи
Ти не зазнаєш ні неба, ні волі!...
Дивляться люди кріз грати на птаха;
Б'ється об грати орел-бідолаха;
В погляді воля й погорда сіяє,—
Наче б орел до людей промовляє:
«Гей! і чого ще від мене вам треба?—
Мабуть, вчитесь—як полинуть до неба?..
Так! в високостях і легко і гарно,
Тільки про них вам і мріяти марно:
В світ виправляла вас доля безкрила
І до землі вас на віки прибила!...»

А чому ж не крикне: куди ж подінеться отупіння народне, рецедів безграмотства, так яскраво підкреслений шкільною статистикою? Дитина розуміє російську грамоту лиш поти, поки сидить у школі. Я те ж—колись добре володів французською та німецькою мовами, а нині не зв'язу і пари слів, бо я їх забув, забув через те, що вони мені чужі. Так само буває у нашого селянина з російською грамотою. Те, що було дійсно корисного в земських мільйонах, те не пропаде, нехай не боїться д. С. Р—ко, нехай не думає, що хтось хоче зла українському народові бажаючи йому української школи і добра.

Природознавці кажуть, що жодна птаха не каляє свого гнізда. Вони помиляються, я знаю двох таких: це російська повія та щирий український патріота, які охоче роблять це. Перша вважає за ознаку доброго тснү похвалитися тим, що вона стала чиеюсю полюбовницею, а другий птах-щирий український патріота вважає своїм моральним обов'язком власну нездатність і туподумство, прибравши їх у болі серця, звернути на голови всього українського народу і видати йому свідоцтво убожества. І не дивує мене, що є серед нас одиниці а la С. Р—ко.

Нехай же мертві сами ховають своїх мерців і не заважають живим людям, що мають віру в кращу будучину свого народу, робити живу творчу роботу відродження. Триста років лихоліття пригнітили, скалічили український народ, але не задумали його, тай не задумав його отак саме як не зневірять імпотентно-анемичні лементи добродіїв С. Р—ків, і кождий хто вірує, хто дає од щирого серця своєму народові лепту вдовиці має право сказати разом з Гр. Чупринкою:

«Тільки ж маю,
Рідний краю,
Я розвагу ту в собі,
Що в нещасті і в нарузі,
Що в роспуці, в горі, в тузі,
Ти журливо не ридаш,
А міцнієш і складаєш
Гімни чистій боротьбі!».

Василь Кéкало.

У відповідь на лист д. С. Р—на.

Мені здається, що не так «віє жахом» від того листа з його змістом, що написав добродій С. Р—ко до реда-

Олелько Островський.

Берестечко *).

...«А деж твої Хмельниченку вороні коні?
— У гетьмана Потоцького стоять на припоні.
«А деж твої Хмельниченку ковані вози?
— У містечку Берестечку, закочені в лози...»

(Дума про Берестечко).

Відколи й козаччина існує, а ще такого не траплялось, чотирьокутник роспався, немов він не був скутий найміцнішими ланцюгами.

Українці пупкі в слові!..

І поляки переконались, що Головацький з Липинським вірно їм прислужились, бо заздалегідь поскидали з возів скрепи...

— Зрада! закричали пішениці—зрада!

І посунули всі назад, бо знали, що кіннота має боронити їх... Але генеральний осаул Гурський, згідно умові з Ляхами, дав гасло:

— «Втікати!»

*) Далі.

кції «Снопа», як «віс» тим жахом від самого автора, по-стільки являється він «типовим українцем». Подібні питання часто і густо доводилось чути мабуть кожному українцеві коли тільки заходила де мова про українську культуру, або взагалі на українську тему. Ці питання ставилися або «тоже малоросами» або людьми які незнайомі добре з українським рухом і його завданням, з українською культурою. Але поки я не прочитав 22 ч. «Снопа» я не чув таких запитань, навіть не міг собі уявити щоб вони могли виникати у свідомих українців більш-менш знайомих з рідною нам справою. І гадав, що українець який стежить за українським рухом, читає, як автор листа до редакції «Снопа» «майже всі часописі і книжки українські», непохитно стоятиме на варті рідної справи і хоч як нема змоги на ділі допомогти їй, — підбадьорить її словом, співчуватиме їй. Я так гадав, але в дійсності є ще між свідомими українцями які хитаються між гамлетовським бути чи не бути» і ставлять таке запитання: «а чи не буде неоправимою помилкою здійснення тих бажань, які провадяться українською пресою: українізація школи, суда і т. и.». Що ж це таке? Невже і між нашою інтелігенцією існує непевність в правоті і перемозі того діла, тих ідеалів за які поклали і своє життя і свою працю найталановитіші сини нашого великого народу: Шевченко, Грінченко і ин.? Невже народня творчість, діла українських діячів, українська мова, поезія і ин. втворювались віками на те, щоб наша інтелігенція потім кинула все це на поталу гнобителям і провідникам якоїсь дикої політики направленої на винищення 30-ти мільйонного народу? Тоді коли одні вороги наші б'ють народню душу циркулярами, другі на чолі з Струве кличуть до ідейної боротьби з українством. Між нашою інтелігенцією знаходяться ще такі, які замість обурювання цими злочинними виступами ще й досі будуть «мовчати витріщивши очі і катати, нехай, може так і треба» або звертатись до редакцій українських часописів які свято і чесно проводять національну ідею, пробуджують національну свідомість з такими запитаннями які ставить їм автор вищезгаданого листа: «Для чого все це? Всі оці «глаголи», втворення своєї літературної мови, страждання письменників, боротьба? Кому воно потрібне, коли народ, сам народ, не хоче цього, не хоче читати українських книжок, газет, Євангелія». Коли, мовляв, «найбільш» свідомі з народу — грамотні — це саме й є ті, що не визнають ніякої ціни за українським друкованим словом, лічуть його зайвим «непотрібним та шкідливим». Це тяжке обвину-

вчення народу українського в тім, що він «не хоче читати українських книжок» безпідставне, це наклеп на його. Народ український любить і шанує свою рідну мову, а коли і з'являються оті «грамотні про яких каже автор листа, то це знов дякуючи тій політиці яка перетворює український народ на перевертнів — ренегатів. Ще в школі тим «грамотним» удобують у голову, що його рідна мова, мужича, нікуди нездатна і що треба вчитись панської мови. Мала дитина йде в школу і вірить, що вона «усього доброму навчає і розуму позичає», що вона зробить з неї путнього чоловіка, бо школа не тільки вчить але і виховує.

Що ж то за вихованець виходить із школи, коли він починає ставши «грамотним» глузувати і з своїх батьків і з своєї мови. І що ж то за школа, коли вона випускає таких вихованців? Хіба це нормальне з'явище коли сучасна українська школа витрокує любов до України у її дітей і навчає з призириством і огидою дивитись на все рідне і навіть на батьків? А д. Р.—ко питається: «А куди ж подіти сучасне, так добре налагоджене шкільне діло». Коли каже у Бердянському повіті майже з мільйона карбованців 58% призначені на народні школи. «Невже це даремна жертва?» Звичайно що даремна. Бо ті гроші ідуть на витроювання у дітей українських любови до рідного краю і на калічення їх природнього психічного складу, а не на виховування відповідно з природою, як цього вимагає пайвищий принцип людського виховування. Залишити цю шкільну справу так як вона тепер «налагоджена», це значить свідомо призначити українську націю на моральну смерть. І яким нікчемним і безглуздим являється запит д. Р.—ка на рахунок українізації школи. Невже йому можуть здаватись помилковими і слова Ушинського: «російська школа на Україні дає гірше ніж нічого», і постанови учительських курсів, і відозва агрономів які кажуть, що їх лекції на російській мові в межах України майже ніхто слухати не приходить, чи може й те, що в австрійській Україні вивчення йде на рідній мові теж здається йому помилкою?

Ми не будемо звертати уваги на тих, що «шкелюють з друкованого українського слова», читаючи календарний листок, або на ті кепкування які чув Р.—ко у якімсь театрі з українських слів як от горіх, упорався перше і т. и., бо всі ті пошкелювання і кепкування виникають у людей які «не в'їдають бо що творять». Та ці відносини трапляються і в російському театрі. Мені пригадується як зареготала публіка коли ставилась п'єса «Власть тьми» Толстого і одна з дієвих

На крик, на гуки, на гармат гуки

Нічого пенько не дбає.

Крик труб повстане, гук за тим встане

Дими десь ясний тьмили,

Стрільці-яничари, з гармат пожари

Неперестанно світили...

Тим довгим та просторим шляхом, що проклав між козаками своїми комонниками Вишневецький, король рушив гармати.

Тепер вже цілком стало парно козакам... Десятки гармат плюнули в них циною і оловом. Покотилися козаки в своїх купеньких чорних свитах мов груді гнилиці... Заїржали коні. Забрязчали шаблі... Глухо били тяжкі козацькі келени по панських головах та по закутих грудях, розбиваючи панцирі і шапки мисюрки... На землю збиту кінськими копитами, зриту гарматними кулями, цебеніла струмочками кров, а в пій купалися гори трунів.

А Вишневецький усе летів з своїм повком в перед і як град побиває доспілу ниву, то так він вилущив завдяки зраді, козацькі повки.

Ось він круто повернув і вже добігає до татар...

Пішеницям не було спасіння... Скрегочучи зубами, обернулись вони лицем до ворога, чи не пощастить здержмити...

І вмент вилягли покотом... З прокльонами на устах своїм землякам... Вилягли гей би у довгої лози грали...

А по їх трупах погнав Вишневецький своїх гусар, наздогнав утікаючу кінноту і ребром врізався... Розколов все козацьке військо на двох...

...А Вишневецький хоч невеличкий

Своїх не відступає.

«Що небоже хапе, як знаєш, стане?

Як по Пилявецькому

Не утікають; от наступають

Ік бунчукові ханському!

Ой не глядіте, треба ся бити!»

Хан мурз наминає.

Сталися гуки, хан всіми духи

З Краковським ся спирає,

А Вишневецький обіч витязкий

І Хмеля відпирас.

По десять шика пам'ятний віка

Сам король наступає,

особ сказала слово «пузиріла». У 20 ч. «Снопа» передовиця зазначила уже ті причини через які не читають народні маси українських часописів. До того я хотів би прилучити ще одну причину, а саме—що українські народні маси не тямлять їх читати. Коли торік, скінчивши гімназію, я поїхав на село в Полтавщину і привіз де кілька десятків українських книжечок, то давши одному грамотному прочитати, зацікавлений як він буде читати, останній «нічого же сумняшся» читав «е» за «є» «и» за «і» «і» те ж за «ї» і уявляв собі що в його виходило. От вам і грамотний, а рідної книжки не вчита. Коли ж я йому з'ясував як треба читати, всі присутні дуже зацікавлені українською книжкою, покидали карти і почали уважно слухати читання. Вони так зацікавились потім тими книжками, що просили залишити їх їм і як що можна, то ще надіслати. Як же можна обвинувачувати їх у тім ніби вони не хочуть читати укр. книжок? Сельський інтелігент не тільки не теряє свого престижу коли він балакає по українському, а навпаки він набирає пошани і любови від своїх односельчан. Навівши де кілька слів, правда, не зовсім зрозумілих для народніх мас, як наприкл. повіт, баня, годинник і ин. (їх набереться усіх таких слів не більш 2—3 десятків) д. Р—ко констатує: «щоб досягти мети, треба витворити нове покоління, а для цього треба перетворити усі школи українські; та ще й добути десь укр. учителів. О, яка ж це колосальна праця і «ломка», треба величезної віри в те, що от тієї роботи покращає життя людности». На це можна відповісти, що витворити нове покоління яке б могло зрозуміти оті 2—3 десятка тепер незрозумілих для нього слів не така важка вже річ, не така вже «колосальна праця і ломка» як заходи наших ворогів аби перетворити нарід наш на щось инше, аби придушити і вбити наше національне життя на яке має право кожна нація як і кожна людина і яке вже показало свою живучість,—на це кажу потрібна куди більша «праця і ломка», а все ж вони беруть десь віри для цього, коли вони ще й досі не кидають своїх русифікаторських заходів! За учителів укр. не турбуйтеся, д. Р—ко, вони знайдуться: буде попит, буде й пропозиція, а потурбуйтеся краще, щоб яко мога скоріше здійснити те, за що боролись найкращі сини нашого народу, котрі показали нам і своїм життям і своєю працею що нам треба робити і якими шляхами простувати. От це наше завдання. А щоб досягти цього, треба тільки більш певності мати в собі і в своїх силах і перемога буде за нами. Бо коли вороги наші не перемогли нас за

...Тут від гетьмана гарматами хана
Зараз відлучили;
За тим ся стало, гди, мурз немало
І татарів набили,
Хан утікає і кіш минає,
Наметів відбігає...
Ляхи гонили, татарів били,
Хан ся не оглядає.

Коли се побачив хан і його мурзи, то як то між ними було умовлено, кричали:

— Зрада!

— В козацькій війську зрада!

— Коня мені! гукав хан забувши про те, що з самого ранку сидів на коні.

Вчинивши таку тривогу, хан з ним і всі його мурзи кинулись на втіки.

Звичайні ординчики видко нічого не знали про те, що мають зрадити своїх спільників. Коли ж вони побачили, що їхній хан, а з ним і мурзи побігли, то на їх напав такий невимовний жах, що вони полишали не лише свої гарби, з жінками й дітьми, а навіть зброєю покидали та майнули слідом за ханом.

більш сприяючих для них обставин, то тепер коли наша культура значно розвинулась, коли вже «роскрились перед нашими очима всі неправди» їх і коли наші брати Галичане завзято борються за самостійний український університет,—невже наша інтелігенція ще й досі буде питати що нам робити: «а чи не буде непоправимою помилкою здійснення тих бажань які провадяться українською пресою» і ин. їм подібні. Це ж сором для неї, це ж свідчить про її моральне убожество і нездатність, про її занепад, а як що так, тоді справді є відчуження. Невже до її серця не долітають і не обдають надійним жаром слова нашого поета О. Олеся:

«Хіба не вірите, що скоро день засвіте,
Що сонце наше вже з-за обрію встає,
Що хід його спинить ніщо не зможе в світі,
І цвіту нашого ніщо вже не убіє».

Я. Христенко.

Як на мою думку, то з приводу листа д. С. Р—ка, уміщеного в 22 ч. «Снопа», гаразд нічого казати. Я, читаючи нашу пресу і красне письменство всього тільки два роки, встиг вже виробити відповіді на ті питання, що ставить д. Р—ко. Я просто кажу собі, що повинен жити, я і всі інші народи, власним національним життям, а що як українець, а не якої иншої нації син, в тому також переконався, читаючи відповідні книжки.

А жити власним національним життям, значить—мати все те, що мають всі більш-менш культурні нації. А коли ж ми майже нічого з того не маємо, то треба добувати його, як в свій час добували і всі інші нації. Всіма силами своїми допомогати утворенню нашого культурно-національного життя—я і зву «українством». Дбати про те повинен всякий українець, всі установи на українській землі, і коли, між иншими установами, земства на Україні не провадять народньої освіти на власному національному ґрунті, то безперечно-дуже помиляються.

А з того, що в тому кутку Таврії, де живе д. Р—ко, «українство» в такім занепаді, ніяк не слід робити того висновку, що так по всій нашій землі. Безперечно, що таких кутків знайдеться багато, але також безперечно і те, що багато є і таких кутків де шанують як і слід свою рідну мову, пісні і всі звичаї і зовсім безпідставно д. Р—ко не вірить тим дописувачам, що зазначають це. Та і як же таки та

Цієї хвили Хмель до самісінької смерті не міг забути. Що він пережив, коли побачив, що хан його зраджує, ніякими словами не можна розказати. З початку, як зробилася ця заметушня, а потім татари швидким потоком кинулись на втіки, козацький гетьман, що називається, збіванів... Не скоро опам'ятувався.

Потім ткнув свою булаву полковникові Дзеджаликові, бо він перший попався на очі.

— Лишаю тебе наказним гетьманом! тільки й сказав Хмельницький.

Сам же прихопив сотню козаків і подався в наздогін за ханом.

Всякі тоді думки проносились в його голові. Але бажання мав одне: наздогнати Іслам-Гірея та вблагати повернутись назад.

Це було б щось страшне-пролити стільки крові і втратити на віки ту волю й незалежність яку вже мав у руках.

Тим часом хан з ордою так утікав, що ледві за кількома милями аж під Ожеговцями опам'ятувався.

Тут його Хмельницький і наздогнав.

Мало не на вколішках лавив гетьман та благав хана повернутись. Соромив, але хан в одно говорив:

д. Р—ко поясняє собі факт існування нашої преси, театру і хоч небагатьох «Просвіт»? Невже і він припускає, що все це утримується на «пруські», чи які там марки? Чи може це в нас є такі одиниці, що з своєї примхи друкують собі газети та книжки, утримують театр і т. п.? Що в нас є такі меценати, то це так, але що ж то воно за люде будуть, ті меценати, щоб ось вже відколи утримували нікому непотрібні інституції? «Живі» українці, яких д. Р-ко і доси не бачив,—є і вони, а не хто инший, утримують згадані вище інституції. Свята істина також, що вони, «живі» українці, будуть і поки світ стоїть, тільки не в такому числі, як зараз, а що далі то в більшому і більшому.

На мою думку д. Р—кові, треба уважніш придивляться до нашого відродження, не брати за вірне тільки негативні звістки про нього, а відноситись з довірою і до протилежних звісток. А головне, над чим йому слід би подумати,—це та проста, зрозуміла кожному істина, що ми, як нація, мусимо жити, боротись за життя, а не лягати живими без борні в домовину. До цього повинно спонукати нас те, що всі народи, серед яких є багато числом значно менших від нас, не зрікаються себе, як нації, не мають, як видно, добровільного нахилу до національного замирання, а чого ж ми мусимо вмірати?

С. Порубайміх.

З приводу листа С. Р—ка прохаю Ш. редакцію надрукувати і мого листа.

Ще й досі, не тільки в реальному житті, а навіть в теорії, абсолютної істини не знайдено. Факти, як палиця, з двома кінцями; висновки з них робити можна, які кому забажаються. Що торкається фактів із українського національного життя, то їх досить буває, як середніх, як би мовити нормальних, так і самих протилежних.

Я хоч і скептик, але вірю фактам поданим д. С. Р—ком, а тако-ж і тим про які пишеться в «Раді», «що селяне, як почули друковане рідне слово, то плакали». Хіба ж справді не заплачуть, почувши «Катерину» Шевченка, або з «Раді» Винниченкового «Хведька Халамидника»?

Я теж подам правдиві факти із свого життя і про правдивість для редакції підтвержую писаними документами. Офіційної освіти, крім народної школи, я ніякої не одержав.

— На нас сьогодні жах напав... Татари вже не підуть битися ні за які скарби. Але завтра я пошлю орду козакам в поміч.

— Та ж то сором великий, хане, утікати без жадної причини.

— Буде так як я сказав.

Хмельницькому засталося одне зробити: заломити в розпуці руки і від'їхати до свого табору.

Але нараз хан показав мурзам на його:

— Затримати його!

У гетьмана попливли перед очима чорні круги.

III.

...А тут козаки, хотя й юнаки,

Ой, різко утікали...

Ляхи гонили і їх стинали,

Аж табор розірвали.

І коли б ночі тьма на помочі

Козакові не була,

Не одна б мати, коли б хто дав знати,

Козацькая завилала.

До 21 року був на селі, парубкував, потім пішов у москалі, в Закаспію на 4 роки; після москалів в 1900 році опинився в Петербурзі. Там почала до мене приходити соціальна свідомість і разом національна: я не знаю яка раніш? Мабуть одна другу викликала і в свою чергу одна другу доповняла. Був по переконанням С. Д., а все таки в 1905—6 роках стояв на чолі видавництва «Праця», котре випускало книжечки відповідного змісту на українській мові. Це факти відносно себе. Але я певен, що скажуть, та і я сам знаю, що це не доказ, бо я вже тепереньки, як мої товариші на селі кажуть: «пошився в пани». беру людей «первобитного состояния». Перший—мій зять; скінчив сільську школу, ніде не був; агітувати мені його не приходилося, бо я його і в вічі не бачив; знайомі по листуванню. (З 1907 р. я дома не був, а він женився на сестрі потім). Другий—хлопчина теж родич. З 1908 р. перейшли з своїм батьком в Семіпалатінську область. Обидва пишуть не гірше, як любий дописувач з учителів до «Раді». Третій екземпляр, це моя сестра. Бачились ми, як ще вона була дівчиною, ходила до школи тільки однузу. Єсть товариші селяне, з котрими я, коли бував дома, де що гомонів, ці покриті тонкою плівкою свідомости, порядно пишуть, але їх я не рахую.

Власне кажучи мені не стільки не болить, коли автор листа С. Р—ко збожеволіє. Але я певен, що його трутизна зневір'я і непевности отруїть багато невитривалих людей, не уміючих розбіратись в життєвих фактах. Через те, визнаючи корисним для українського громадянства подавати не прикрашену життєву правду, бажано було б, щоб досвідченою і умілою рукою були зроблені із тих життєвих протилежних правд здорові висновки.

Що торкається того, що селяне не поважають тих з панів, які говорять по мужичому, то я цього на собі не помічав. Це все залежить од нещирости і штучности інтелігентських розмов. За всією інтелігенцією, якої-б вона нації, чи переконань не була, водиться, за невеликими винятками, універсальний гріх: це поголовне хамство. Щоб це твердження не було голословним, я радив би кожному інтелігентові провирити власною персоною, т. б. скинути з себе панську одежу, перемінити «мечтательний чи демонічний» вигляд на звичайний, взяти паспорт селянина і пуститись по житейському морю. Побувати, і все по дійсному ділові, в участку, тюрмі, судового слідчого, мирового, всяких присутствіях, город. і земських управах, редакціях, на поchtі і т. д. і т. д.

І так Бог знає, що більше бить має.

Татари відступили,

За тим більш ляхів, а у нас страхів

Бо нас тут обкружили.

А ну залишімо зрадливого хана та погляньмо, що робилось в козацькій таборі в той саме час, як гетьман благов Іслам-Гірея повернутись назад.

Джеджалик діставши з рук Богдана булаву, на ознаку отамановання, хутко зібрав військову старшину: полковників, сотників та осаулів і звелів сурмачам сурмити в сурми, бо думав може вдасться згорнути козаків по полкам.

Саме тепер поляки заповнили своїм військом все те поле, де був татарський кіш. Намети мурз і самого хана стали здобичю кварцяних.

Та надаремно сурмачі сурмили й довбиші били в літаври—у козацькій війську стався великий нелад, бо поляки били козаків вже з трьох боків. А до того ще й вітер великий зірвався, він смалив просто в лице українцям та сліпив пороховим димом і піском очі.

Але полковникам Пушкареві і Богунові все ж таки вдалося вишикувати свої повки. Одне лихо—вони були розділені

Він побачить, що до його, як до мужика, відношення однакове, як жандармського полковника, так і служачого по земству, бувшого бойовика ес ера.

І це дійсно, по всіх вищезгаданих місцях служать не зулуси які небудь, а та широка інтелігенція, цвіт російських народностей і російської культури, котра по більшості вчиться по вищих та середніх школах і там, де од їх найбільше потрібна чемність, простота і інтелігентність, як раз там у їх цього нема. Що по між інтелігенцією людяні якості рідкі, про це свідчить преса, котра, як де дійсно вибереться людяний лікар чи агроном, то робить його за живота мало не святым. Як ж при таких стані річей можуть бути щирі відносини між мужиками і павами? Руський мужичок не дуже то довіряє панові, а український і подавно. Між руським мужиком і інтелігентом мається хоч маленьке «взаємодієвство» але між україн. мужиком і інтелігенцією не було і нема ніяких зв'язків. Для українських мужиків місцева інтелігенція, починаючи од попів, все одно що турки. Це страшенно далекі між собою по психіці і культурі люди. Нехай начальство постановить турка, або грека править панахида і той буде править. Відносини до урядовців турків були-б одноковісінськими, як і тепер до руських і «общеросів». Живучи 3 роки в Боку і буваючи на инородчеських драмах і операх, я помічаю, що поміж вірменською і мусульманською інтелігенцією і їх народом, не дивлячись на соціальні нерівності, нема такої глибокої прірви, як поміж нашими. Невеликий гурт так званої свідомої нашої інтелігенції ніяк не може дати собі відповіді, чи він «є» чи «нема» і от цього питання трохи не божеволіють.

Все це давні українофільські наслідки. Жіноцтва нашого, яко свідомої маси, зовсім немає. Не було у нас Мойсея, котрий би рішуче заборонив брати шлюби з иноплеменниками і иноплеменницями. Наша пова інтелігенція з села все мріє женитись на українці, а українок у містах у день з свічкою не знайдеш; приходиться підлягати законам необхідности—женитись на кацапках. А той що не може *просто* сказати, чи він «є», чи його «нема», не може й поставити ультіматума своїй сем'ї «або»—«або». Виходить казка про білого бичка. Село дає свідому інтелігенцію, вога жениться на кацапках і плодить ярих ренегатів. Не знаю чи довго вопо так буде; але вірю, що коли небудь це вирівняється. Освіти руської жахатись нічого. Як буде добра освіта, то половина української людности знайде себе, а буде погана, як тепер, то вона не зможе в 10—20 років знищити того, що утворюва-

між собою, але зміркувавши, що вся вага в тім, щоб підтримати центр, полковники одночасно ударили на ліво й право—бічні крила поляків. Тепер піші і кінні збилися в одну купу... Лава йшла на лаву. Поляки та й українці, розуміли, що рішуча перемога у Берестецькій потребі буде за тим, хто зараз зломить свого противника. Зломлять поляки українців, побіжать ті, то не спинитися вже їм і не стати опором, бо ворог гнатиметься по самих п'ятах... Гнатиметься й стинатиме...

По довгій боротьбі поляки почали гнутись, українці брали верх... Ще трохи і кварцяні побіжать.

Але в сю критичну хвилю, їм прийшов на виручку зрадник Гурський. Обозний павів гармати і... зачав лоском класти своїх. Таким робом цілковито знищив два найкращі українські повки: Винницький—Богун, та Полтавський—Пушкаря...

Українці програли справу.

Козацька кіннота, котру били й свої; били з переду, били й з боків, не могла більше витримати того пекла, в якому опинилась. Не так їй мушкетні й гарматні кулі дошкуляли, як той пороховий дим та збита пилюга... Козаки, хоч і не помітно, але зачали гнутись. А вже як погнулись, то не могли стримати нового наскоку драгунів, котрих прислав королеві

лось тисячеліттями. Нарідність, це не фортеця, що взяв по-ложив динаміту та й пустив в повітря, це дуже складний і живучий організм. Непотрібні в позитивному житті всякі міркування од лукавого. Українська інтелігенція, за невеликими винятками мало робила і мало жертв приносила для охорони своєї національн. честі; цього і тепер од неї ніхто не потребує. Досить того, щоб вона зуміла одверто завжди сказати хто вона і просто бути тим, чим єсть.

Михайло Полянський.

Шановний пане редакторе!

Дуже й дуже дякую вам за дозвіл відповісти д. С. Р-кові, бо він хоч дуже далеко від дійсности, але навиває якийсь песімістичний настрій. Мені думається, що всякий українець повинен одповідати йому на раду—скласти руки й дивитися, як змінюють українські звичаї, мову, характери на російські, як зтирають з пам'яті ім'я України й її славних діячів, що кілька віків боролися з поляками й росіянами за те, що хоче відняти в українців російське правительство, а зумісці з ним українські перевертні, як ото Савенко. Чим лучче д. Р-ко Савенка й ин. «націоналістов».—Він теж хоче відняти се все. Та й на що ж воно, на думку д. С. Р-ка, коли народ український не знає про се, не знає своєї минувшини?.. Але мені здається, д. С. Р-ко забув про існування українських історичних дум, які дають хоч де-які звістки про минувшину рідної країни, деж він возьме більших? Оповідайте йому, пишіть у книжках, ведіть розмови й селяне будуть знати історію України: мені приходилося вести такі бесіди, й мої слухачі дуже цікавилися минувшиною її. Але на жаль в нас багато є різних книжок, а книжок історичних, власне за для селян—пошукайте!

Далі д. Р-ко каже про «всеобщую воинскую повинность».

Що ж робити, се велике лихо, але воно ж лихо й для поляків та інших народів, а вони не думають кидати думки про національне відродження.

Зовсім инше діло з питанням: «на що писати, коли нема кому читати?»—Як нема? Десятки тисяч книжок розходяться по Україні, а він ставить питання: «на що писати?» Може мені скажуть, що читають українські книжки переважно нові українські інтелігенти. Зовсім ні.

брандербургський курфюрст. Драгуни за весь час бою ще не були у потребі і коли напали на козаків свіжі й незмучені, то ті в одну мить поточились... Побігли...

Вибігли з табору, та й майнули пляхом проложеним татарами...

Однаке не всі козаки побігли.

Джеджаликові, Богунові і Пушкареві знов пощастило згорнути до тридцяти тисяч піхоти... Поставили на скору руч два чотирикутники, а по боках вирехтовали старих дідів січовиків, котрим здавалось, що війна їх зродила, а смерть є та добра ненька, від якої нема чого втікати, бо приймає в свої обійми лагідно. Ці сивоусі лицарі, постарілі на конях, боронили боків... Правда не багато їх лишилось живими з трьох тисяч, але також правда і те, що об їх груди розбилась трьохсот тисячна сила королівська, котра зуби поламала, а чотирикутника ковтнути не могла.

Козаки відступали крок за кроком і таким робом відійшли на цілу милю. Зупинилися аж над річкою Пляшвою і зачали окопуватись...

Тяжко було працювати, з усіх боків напірали поляки під'охочені перемогою, а тут ще й злива лютувала велика... На землю падали цілі хмароломи. Грім свої нечуванам гуком

В мене ніколи ще не було «въ услуженіи» ні одного росіянина або росіянки — всі українці. Я всім давав українські книжки, читали й дякували, давали читати товаришам та подругам, й ті дякували. Найбільше цікавилися «Кобзарем» та «Наталкою Полтавкою», чому я дуже дивувався. Як же ж каже п. д., ніби — то «найбільш «сознательні» з народу — грамотні» не хочуть знати українського друкованого слова? Він далі оповідає про глузування з української часописи. Щож, буває й так, але, мені здається, як-би наші діячі звернули увагу на той клас, що біля них, на помосковлений український люд «въ услуженіи» та ще більше на той, що приходить «служить» з сел, не прийшлося б одвічати на це питання,

Він каже про відносини «простого», селянського люду до «панів» — українців, що селяне не вважають їх земляками, й т. ин., це вже, або, вибачте, брехня, або буває тільки в Таврії.

Що ж до того, що не читають селяне українських книжок, се виходить від того, що діячі наші, роздаючи книжки на рідній мові, не ведуть про се бесід з читачами, не вияснюють їм читаного, не знайомлять з українським рухом.

Далі приводить рядок слів яких ніби то не знає український люд, коли де-які з них, як «далебі», «кошт», «зздрість», «раптом» мені приходилося чути від селян з Вовчанського повіту, які балакають далеко не чисто.

П. д. каже про те як люде, побачивши у перше газету на їх рідній мові з слюзами на очах прохали читати їм. «Що се не могли бути темні селяне, про се я не кажу, а се мабуть сталося там, де українські діячі познайомили земляків з українською освітою.

Ні, українським діячам є де працювати; була б охота і їх праця не буде марна.

А що до сем'ї, українські інтелігенти сами повинні в денационалізації її. — Хто ж їм наказує женитися на росіянках, не виховувати в дітях національного сомопінання, вчити їх балакати на російській мові й т. ин.

Се все дає право сказати п. д-єві, ніби то немає зовсім українських діячів. Се не зовсім так, не всі ж так роблять. От напр. у «Снопі» в січні було зміщено оголошення Ткаченків: «Шукають няню — українку» й т. и. Це як-раз одвіт на слова п. С. Р-ка: «шукають няньку, яка б «чисто говорила съ ребенкомъ по-руски».

готив землю, а блискавки били в що попадає: у ратища, в коней, у людей... Підмок порох і не було чим стріляти.

Змовкли гармати, змовкли й мушкети; лунав лише брязкіт шабель — залізо гарчало.

Поляки наважились таки конче сьогодні добути українців... Тоді Джеджалик бачучи, що лейстровики цілком знесилені і ото-тот розколяться, погнав на поляків тисячі селян — хлопів...

Не мали ці хлопці ні рушниць, ні шабель, ні пістолів... Не мали й дорогих шат на собі: тілягів, панцирів, кармазинів та састів. Були одягнені в драні свити; самі чорні нужденні... Забиті ще змалку панами. І от для їх тепер пристиг час, за всі свої кривди помститись над тими панами, від яких утікали. Озброєні тільки косами, вилами і довгими саморобними списами (загострений, засмалений кіл,) напали вони на гусарів.

Заздалегідь знали, що помилування й ласки не матимуть коли переможуть поляки, тож наперли всіми силами на ворога.

Ой не один там шляхтич згубив голову під косою хлопа, не один високородний магнат згинув не «шляхетською смертю»...

Тепер вже мало походило на дійсність. Дивлючись, як хлопські коси стенають гусарські голови, можна було гадати, що все те діється в казці або у сні.

Або, хіба ж тільки й чути на українських виставах, що регіт... Може се так «у Таврії, де людність чисто — українська» (не знає між иншим слів: «далебі», «кошт» і ин.), а — не в нас в дуже помосковлений Слобожанщині.

Тепер про пісні.. Не буду казати про се, бо хто читав «Історію українського письменства» Єфремова («Народня поезія»), той ни задасть такого питання, як п. д. Вкажу тільки, що я чув од Вовчанських селян, кілька літ тому, вірші Шевченка вже перероблені... Багато можна було б ще сказати, та хай скажуть инші.

Микола Матінкевич.

В. Ш. Д. п. Редакторе!

В числі 22, В. шановної часописі, я прочитав листа д. С. Р — ка і на такий пессимізм його, особливо «куди дівать російські затрати на школи, виховання і т. и.» не можу навіть звертати пильної уваги через те, що кожному освіченому хоч трохи чоловікові видко, яка величезна різниця, наущання дітей українських чи російською мовою, чи рідною, — значить ті кошти, що спершу б змарнувались на таку мету, повернулись в будучині в неосяжних мірах. Може це трохи оптимістично, але ближче до істини.

Власне, в цьому листі, я хочу висловитись тільки в двох його питаннях: перше про глузування дикунів над Українською мовою і друге, про розмовляння родини тією ж мовою.

Правда, більшість маси народньої, зовсім не дисциплінованих освітою, тим більш з вихованням на мотив хуліганства, що ми бачимо скрізь і в городі і в селі, такі типи, глузують не розуміючи, підкреслюючи в кожному слові, де тільки вона є ця літера «е», але не раз і не двічі, я на власні очі бачив і вуха чув, що коли знаходиться чоловік, що такого хвастуна пристрамить і при цій нагоді розтолкує йому з чого він сміється і кого так криве, то певно, коли у нього хоть крихта є розуму і це по недоумінню сказано, то вже більш не повториться і сам я наближав, що опісля цей самий, що сміявся, — поважно ставиться до свого слова і коли чує, що хтось з інтелігентів балакає рідною мовою, то каже — «це пан з наших». Всьому виною в цій справі брак інтелігенції, нема кому давати приклад. — Крім цього, кожному відомо, як наш українець-селянин кепкує з мови російської... Правда,

Побігли гусари, побігли й драгуни... Топтали кінями на шляху свою ж піхоту.

Комонники втекли, але піхота не втекла — вся вона влягла під косами... Були цілі покоси з людських трупів.

Джеджалик і козацькі повковники чуби на собі рвали, що не мають свіжих кінних повків, які б могли вдарити на утікачів.

...Пристигла й піч (вона ж і ворогів роз'єднала). Ніч темна, що мовляв і носа свого не можна було бачити... В козацький табір загостив і кубельце своє звив великий сум, з своїм братом одчаєм...

Лив великий дощ, але козаки й наметів не ставляли; посиротілі, вони чекали на батька Хмеля... Бо за ці кілька годин в душі кожного українця зродилась така велика любов до гетьмана, що кождий би з їх без ввагання пішов за його в огонь і воду.

— Відлучився батько і Ляхи зробили нам Піляву! перемовлялись між собою козаки.

— Еге, коли-б він був, то не було-б такої каші. Показали-б ми ляхам, що значить казацька сила!

Це так казали ті, котрі знали куди поїхав Хмель, але багато було таких, що не знали де він запропастився, і тепер розпитувались:

хоч він перед інтелігентом і тягнеться потрапити балакати по московськи, але тільки відвернеться, він без іронії не спом'яне тих слів що він сказав, як вони сами кажуть: «штокав» і «какав».

Друге те, що мов щось мою сем'ю тягне до російської літератури, а своя яка вона не гарна, «въ прокъ не йдетъ» моїм «домочадцамъ». Я не знаю, як це може бути, що б я з своїми хатніми не балакав своєю рідною мовою, не читав своєї рідної літератури і т. и., не можу цього собі з'ясувати, але в усякім разі, ніяк не можу згодитись, бо і тепер, коли я на приватній посаді і то, звертаючись до мене чого небудь, ті, що ніколи не балакають українською мовою, я їх привчаю до цього і зю мною вони балакають тільки мовою своєю, а не польською, або російською.

Сем'я свідомих українців шириться, вона розростається, і Господи Милосердний, дай нам сили утворити на російській Україні свої школи, буде зовсім друге, я певен, більш ніж певен, що листів в дусі С. Р.—ка, більш не зустріну ні в одній часописі.

Скрізь треба працювати і... «праця єдина з недолі нас вирве»... З надією на кращу будучину України, безвтомно працюймо! Геть зневір'я, песімізм, не на часі думки про «збожевоління»...

Ясь Довбиш.

Шановний пане Редакторе!

У ч. 22 «Снопа» Редакція запрохувала своїх читачів висловитись з приводу листа д. С. Р.—ка.

Подаю свої думки.

Перш усього можна сказати, що д. С. Р.—ко в листі своєму нового нічого не сказав нам.

Що український загал не свідомий своєї національності—річ загальновідома, бо про це зазначалось і в працях українських публіцистів, зверталась на це увага і в передовиці «Снопа» ч. 14, про яку іде мова у листі д. С. Р.—ка.

Нарід наш забуває свою мову, це почасти так і що—наприклад, кумпол на церкві зветься баня, цього на Харківщині не знають, та тільки з цього не виходить, щоби нарід свідомо цурався своєї мови, щоби свідомо, а не по своїй темноті кепкував той грамотій над словом «тягнеться», щоби

Де гетьман?... Де?...

Стали виникати заколоти, а щоб їх припинити, Джеджалик розіслав полковників по їх повках, а сотників по сотням, щоб оголосили всьому війську, що гетьман поїхав до татар, аби вернути хана назад.

Дош лив цілу ніч і цілу ніч козаки мокли під ним.

Цілу ніч у їхнім таборі ніхто й на волосок не заснув. Малу тяжку працю: обкопували з трьох боків табор; з четвертого боку окопи не потрібні були, там розпростерлось болото, котрого не можна було ні пройти, ні проїхати.

За цією працею застало українців і сонце, зітхнули вони вільніше коли розвиднилось. Але знов посмутніли як довідались, що гетьман все ще не вернувся.

Виговський догадався, що хан його затримав. Віддав свій писарський уряд на руки одному з полковників, а сам поїхав виручати гетьмана.

Поїхав та й не вернувся—хан і його затримав.

Козаки цілком посиротіли...

В п'ятницю рано ушиковано

Войско до бою було,

Ляхам вигода, а нам негода

свідомо нарід відрікався своєї приналежності до «хохлов»—не марно пройшли віка національного поневолення, вони принесли нашому народові страшну, але не смертельну отруту.

Ще не пізно отруєного відходити.

Моя мати коло 60 років пила «московську отруту», а за останні—після визвольного руху—3-4 роки зробилась знову свідомою своєї нації і на 63 році почала вчити українську граматику, бо вона досі не була грамотна.

А для цілої України, для цілої нації 250 років значно менш ніж для однієї людини 60 років, і тому майте віру д-ій С. Р.—ко що як скине нута з тіла Україна, знайдете молододу душу її.

Ви, д. С. Р.—ко, кажете: «О, яка ж це колосальна праця і «ломка» (витворити нове покоління, перетворити усі школи, добути українських учителів), треба величезної віри в те, що од тієї роботи покращає життя людности».

Так, праця колсальна, але і радісна!

А віра повинна бути у кожного, хто чув про відродження інших народів, напр. чехів, хто знає яких Україна мала діячів «во время люте»—

Шевченка, Драгоманова та Гріпченка.

Повинна бути віра у кожного, хто баче безрадісне становище пригнобленого народу, бо инакше... не варт було б жити...

Що ж до трат Бердянського та й інших земств на народню освіту, то це «жертва» не то щоб зовсім була даремна, а це можна порівняти з тим, коли веду та носити дірявим відром—щось останеться, та багато й витече даремно.

Маненко.

Д-ій Р.—ко у листі до редакції, видрукованому у числі 22 «Снопа» висловлює зневір'я в українському рухоні. Його вкинули в розпач такі з'явища: 1) народ не хоче читати книжок писаних рідною мовою, навіть Євангелія, а найбільш «сознательні», здебільшого такі, що побували в городі «въ услуженіи», то ті вже й говорити по українському лічать «унизительнымъ», а з українського друкованого слова так прямо таки глузують. Інтелігентові варто заговорити з селянином українською мовою, як одразу престиж його (інтелігента), яко освіченої людини падає в очах селянина. 2) Пісня українська вимірає. 3) Одежа вже зовсім зникла. 4) Д-ій С. Р.—ко

Небо сонце закрило...

Бо ся прибрали, всі в шикі стали,

Сонце їм засвітило,

Ляхи козакам, славним юнакам,

І глядіть страшно було.

І довго стали, почать бояли,

З ляхами ся не били.

Аж бачять ляхи, що на нас страхи,

І до нас скочили...

Субота минала, а неділя наставала; а потім так само минула й неділя, і понеділок і вівторок... А гетьман не вертався.

У війську розвинулась страшенна анархія і дезорганізація. Не було старшого, не було «голови» і козаки не знали, кого слухатися і що робити.

Та ось хтось доміркувався і звелів довшикам бити в літаври.

Посунули козаки на раду, хоч і не час був, бо поляки оточили табор і з трьох боків стріляли з гармат по табору...

Рада була дуже бурлива...

Під музику гармат, козаки поділились на купки і кожда партія кричала свого кандидата.

пише, що бачив багато українців, але вони всі ще нікчемніші за його Р—ка (вираз автора листа). Всі вони люблять горілку, гопаки і такі інші атрибути українофільства, але мови, особливо друкованої не «переварюють», а для своїх дітей наймають няньку з чистою великоросійською вимовою. Д-єві Р—кові дуже хотілося б побачити справжнього українця, про яких він читав у книжках. Й 5) Навіть у своїй сім'ї д-ій Р—ко не може прищепити української ідеї. Його жінка й діти не хотять зовсім читати українських книжок, «хоч моя сім'я, пише д-ій Р—ко, цікавиться літературою більш ніж яка инша тут».

Все те що пише д. С. Р—ко, щира правда. Колись славетний норвезький мандрівець Нансен, як їхав у полярні краї, заїхав на один із сібірських островів. Російські купці пішли подивитись на вченого чужинця. В той час саме щось загодили на кораблі і Нансен приймав участь в цій роботі нарівні з простими матросами. Побачивши це, купці порішили, що він не справжній учений, а таке аби що, бо хіба б такі путній учений пап став би робити нарівні з иншими. Син культурного народу, Нансен з висока оповідає про цей випадок в своїх спогадах, ілюструючи ним дикість і культурну відсталість Росії. Чи не так би він оповідав, як би приїхав в українське село, заговорив до селянина його рідною мовою і тим втертяв би свій авторитет? Вікове рабство російського народу довело до того, що всяк хто «путній» не робить, а живе чужою працею. На Україні хто «путній» не говорить українською мовою. Селянин наш так привик до цього, що хоч і в книжці почує рідну мову, то йому здається, що й книжка не путня, і, значить, написана для глузування з «хахла», з найнижчого створіння в людській породі, се б то з його. І от наш селянин починає удавати з себе, що, мовляв, «я не я», кепкує над своєю мовою. «Дивіться, мовляв добрі люди, я сам сміюсь із своєї мови, значить я не «настоящий хахол», а так собі, сказати б, підроблений. І тішить себе цією ілюзією нещасний селянин. Та й як його не тішити, коли й який небудь лакейчук (що побував «в услуженні») і той глузує з хахла і тому, будучи найнижчим, приємно знати, що єсть таке створіння «хахол» з якого й йому можна погузувати. І глузує він з хахла, глузує з «хахлацького» друкованого слова. Скажіть чи не права була та жінка, що обурилась перекладом св. письма на українську мову. Тож зроблено щоб з св. слова глумились, це б то з того, що вона вважає найсвятішим. Але самому за себе сховатись таки не можна.

Лівобережці гукали:

— Пушкарь отаманом, Пушкарь!

— Богу!.. Богуна волимо!—кричали з усіх боків виничане та брацлавці.

Але найбільше голосів була за Кропив'янським полковником.

— Джеджалик нехай отаманує! Джеджалика волимо!.. Батько дав йому до рук свою булаву, тож і нехай нею порядкує, доки вернеться гетьман!..

— Нехай!.. Нехай!.. Кричали козаки.

— Дякую вам за велику шану і вашу ласку до мене, але виберіть собі кого иншого.

— Тебе хочемо отаманом!

— Дякую!

— Не патакай зайвого!.. Бери вражий сину булаву доки дають, та отамануй доки не відберуть! кричали сиві січовики.

Джеджалик вагався і не брав...

Запорожський звичай вимагав, щоб як найдовше відмовлялись від того уряду, який дають козаки вільними головами... Коли час етикетки поминув, а Джеджалик все маніжився, козацтво гніватись почало:

Можна себе одурити, а других не одуриш. Побачать і будуть сміятись. Поки дитина мала й дурна то затуле очі й думає, що її ніхто не бачить, та підросте й зрозуміє що це не єсть схованка. Норвежець Б'єрнстерне-Б'єрнсон це добре розумів, як виступав в оборону українського народу перед Європою. Бо Нансен і Б'єрнсон сини культурного, се б то дорослого народу. Що українська пісня не до вподоби молодому поколінню, то це те ж правда. Колись наша молодь жила серед свіжої природи, почування в неї були всі цілком естетичні і вилились вони у чудовій українській пісні, котра як словами, так і мелодією чарує тепер увесь культурний світ більш ніж яка инша (я не беру творів світових композиторів). Та кому ж хочеться бути хахлом, треба вчитись не бути хахлом, а в кого ж його вчиться, як не в панського лакея або в салдата, хто ж ближче біля панів. А ті звичайно почувують себе «культуртрегерами», хоч воно може іноді зразу здавалось і не так де що простим селянам, та все ж таки воно не хахлацьке, значить краще свого. Та на це вже тикають пальцем навіть самі обрусителі. Що до одежі, то тепер по всьому світу панує тенденція заміняти її «найвигіднішою», та й у нас як би міг працювати який небудь робітник біля машини в чумарці? Але під час національних свят майже всі народи стараються одягатись у національні вбрання. Так обстоїть справа і в українців. Під час Шевченківських днів напр. багато українців вважає за свій обов'язок бути в українському костюмі. Що д-ій С. Р—ко бачив тільки пікчемних українців, то це його нещастя, а що єсть і справжні про яких читав у книжках д-ій С. Р—ко, то це вже видно хоч би з того, що хтось же витворив українську науку, літературу, мистецтво, взагалі всі ті культурні цінності які творять національну культуру, яку вже дяка Господові бачуть і чужинці. Колись наш пророк Т. Шевченко казав, що ми тоді зрозуміємо свою історію як нам її німець розкаже. Безперечно можна сказати, що тоді ми зрозуміємо й свою національну культуру як нам «німець» її покаже. Це він зробе звичайно не через свою добрість, а через те, що культура річ цінна і мудрому «німцеві» потрібна, уже для того, щоб іще мудрішим бути (завжде мудріший панує над дурнішим) і стане німець запозичатися українською культурою, а як побаче це українець, Господи наробить репету на весь світ, який то він розумний, що як би не він, то й німець би дурний був. А поки що ті люди, що витворюють українську культуру, хай як хочуть самі. Ми будемо божеволіти, та збивати їх з пантелику, де ж таки—

— Не хочеш, як старець таліяра! Бери чортів вихресту! Бери булаву! Не воловодься.

Тепер Джеджалик чогось злякався... Може пригадав собі, що Хмель не дуже то любить, коли хто будь бере не належаче йому отаманування... Він ще низче й частіше став кланятись на всі боки і дякувати за честь.

— Не можу, панове! Ще раз прошу вас виберіть когось иншого.

Як раз на цей мент нагодився сотник Островський ¹⁾, котрий під час ради був на варті.

— Тю на ваші голови! кричав козак, протискуючись на своїм коні крізь лави згромаджених козаків,—чи ви не подуріли?.. Якого бісового батька торгуєтесь! Нехай бере булаву, хто має горлянку голосну, та мерщій бо треба порядок давати... Ляхи молодиком (півмісяцем) обступають в дві лави наш табір, а з гармат так палють, що здається й чортам не гарячіше в неклі... Геть чисто вози нам поторопили!..

Тепер рада ще завзятіше закричала:

— Джеджалик старшим!

¹⁾ Олександр Островський, мав в Черкаській повку сотню, що звався його імями. (Див. у Максимовича описаніє городів и мѣстечокъ Украины).

кілька слів у газеті є таких, що не вживаються в нашому селі, хоч може в сусідньому і вживаються. А чи всі слова є в московському селі ті, що трапляються в московських газетах ми й не подумаємо.

Хай гинуть наші культурні сили і морально без спочуття і матеріально від злиднів. А що в його сем'ї не хотять читати українських авторів, то це просто через те, що не серйозно ставляться до літератури. Я знаю великоросів, які *справді* цікавляться літературою і вони купують твори Винниченка, Коцюбинського, Лесі Українки то що і читають з задоволенням, при тому не знають як слідує ще й мови нашої. Коцюбинський має великий успіх в німецькому перекладі. Критика московська прихильно зустріла переклади на російську мову того ж Коцюбинського й Винниченка. Далі автор не вірить, щоб де на Україні селяне з охотою читали українські книжки. Ну а де ж діваються популярні народні книжки по сільському г-ву, що видає С.-Петербурзьке «Благотворительное Общество Изданія Общеполезныхъ и дешевыхъ книгъ», що друкувало раніш ці брошури в кількості десяти тисяч примірників, а тепер уже по двадцять.

Це при тому націоналістичному курсі навіть лівобережних земств, що пишуть циркуляри «по вимогам населення изъять із употребленія малорусскія книги по сельскому хозяйству» (Кременчугське), не кажучи про правобережні де навіть лікарюк увільняють за виписування української газети (Чигиринська). Розуміється, що таких оазисів іще в нас дуже мало, та треба дбати, щоб їх було якомога більше. Я знаю село, де москалізація дійшла було до таких розмірів, як пише д-ій Р-ко, а про те варт було туди з'явитися свідомому студентові та дякові і повісти вміло справу, як тепер через кілька років (тих добродіїв уже там і нема) село уже майже повсім свідоме, принаймні лакейчуки та салтати зовсім не мають впливу і з їхньої мови сміються.

Також українська книжка, газета мають перевагу там над московською. Це при тому, що в цій селі учителі й пани ставляться вороже до української ідеї. На прикінці свого листа д-ій С. Р-ко запитує, а куди подіти сучасне так добре налагожене шкільне діло. Насамперед мушу зауважити, що не так воно вже добре й налагожене раз призводить до таких наслідків. А яка ще темність панує серед українського селянства! Всім відомо, що праві партії найменш дбають про селянина, а от же по меншій мірі половина селян вписалася до с. р. н., себто до найправішої партії. Так розуміє наш селянин

А сивоусі чоловіки протислись до його з шаблями, схопили за чуба і увели в коло.

— Бери; сякий такий сину, булаву, та не сердь нас!

Джеджалик побачив, що немає вже більше куди одмовлятися. Замахав шапкою, щоб хоч трохи гармидер стих.

— Слухайте, панове-братчики, преславне козацтво! Корюся вам і приймаю до рук булаву! Але наперед кажу, що отаманувати буду тільки один день!..

— Добре, добре!..

— А тепер слухайте сюди, треба ляхам хоч трохи збити пиху!.. От же йдіть зараз до окопів і гукайте, що піддається! Але заздалегідь вишикуйте десять повків. Як ляхи перестануть стріляти, то вишикуване військо мерщій нехай вибігає з табору, ділиться на двоє і одні нападають на поляків, а друга половина через річку вплав і нехай завладує чосу німцям!.. Коли змемо ворога—добре, а ні—повертати назад!

Через якийсь час, козаки як навчив їх Джеджалик закричали із за своїх окопів:

— Згода! Піддаємось!..

Як тільки польські гармати вщухли, в ту ж мить козаки зробили два напади.

свої інтереси там де йому приходится боронити свої матеріальні інтереси. А яку ж безпорадність селянин мусить виявити в культурно-національній сфері свого життя. Чи може д-ій Р-ка страшить те, що учителям придется поставитись уважніше до української мови і затратити якийсь місяць чи й більш на серйозне студіювання її. Скільки ж то пульток зостанеться не-зіграних.

Шкільні ж підручники в нас майже всі для початку єсть. І значить треба добитись закону про українську школу (будинки шкільні я думаю й ті що єсть годитимуться). І встає в моїй уяві степ описаний у Гоголя, широкий, зелений степ, вкритий килимом квіток, пишний, поетичний, що навіяв такий настрій на нашого славетного земляка. І єсть тепер картина сучасного художника, свідомого українця, Івана Северина. Широко панські лани, порослі самими будяками. Хижак плантатор вибрав усю силу з землі, потім покинув цей степ і на йому поросли колючі будяки. Чи не теж і з нашим народом? Колись це був вільний, гордий народ, що витворив таку чарівну націю, а тепер... тепер його змалював у своєму листі д-ій С. Р-ко. Та степ укритий товстим шаром чорноземі і нерозумною хижацькою експлуатацією його, можна тільки на деякий час припинити його родючість. Дайте тому степові відпочити, набратись сили і він знову буде колишнім степом, а при розумній сільсько-господарській культурі що з того степу можна зробити? Те ж саме й з нашим народом. Та чи думав же Гоголь, що степ ним змалюваний стане колись таким яким його змалював Северин; чи думав наш славетний земляк, що він сам стане колись підпорою тих, що розводять таке будяччя в душі рідного йому, так любленою ним народу. Не робимо ж його помилок. Не падаймо духом серед несвідомості одних, байдужності других і ворожості третіх. Пам'ятаймо, що шлях до справжньої культури ніде не всланий квітками!

3 нашого життя.

◀ *На катеринославських курсах.* Учителі й учительки початкових шкіл катеринославського повіту в числі 32 душ подали в повітову земську управу прохання, щоб їм збільшено було початкову плату до 600 карб. на рік, бо з теперішньої плати не можна не те що дбати про самоосвіту, а й прожити.

◀ *Спеціальні курси.* В Одесі відкрились при школі садівництва курси шовківництва й бжільництва для учителів народних

В пів години знищили кільканадцять панцерних корогів, забрали гармати, ще й сотки бранців пригнали.

Обуренню поляків не було меж.

— Не милувати собак, хлопів! Всих вистинати! кричали роздратовані пани.

— Але в який спосіб? відзивались поміркованіші—бо ж ті собаки мають занадто гострі зуби.

Прийшла ніч; змучені поляки думали, от нарешті спочинуть, бо козак в облозі.

Але в північ, коли саме був перший сон і такий солодкий, на польський табір напав Богун. Він з вибранцями переплив через річку, підліз нишком до німецьких окопів і вирізавши залогу, забрав гармати та й повернувся назад.

У поляків втік сон і вони вже не могли заснути до самого ранку...

...Три дні: з понеділка й по четверг, бійка між українцями і поляками тревала день і ніч... Хоч поляки й гонорились тим, що взяли козацький табір в облогу, а тим часом їм приходилось далеко скрутіше ніж обложеним.

Українці показали своїм ворогам, як треба битись за волю й незалежність... День і ніч, вони крім того що боролись, ще й несподівані напади робили. Викидали ріжні

шкіл, що прибули в числі 13 душ з Херсонщини, Бесарабії, Таврії й інших губерній.

◀ *На полтавських учительських курсах.* Професор Д. І. Яворницький прочитав на полтавських учительських курсах 12 лекцій з історії України й Запоріжжя. Після останньої лекції слухачі прочитали професорові чотири адреси й один вірш українською мовою, піднесли йому живих квіток і кілька подарунків, у тім числі вишивану хустку й скриньку, різьблену в українському стилі. У день од'їзду професора проважало до вокзалу багато слухачів і слухачок з курсів.

◀ *Музей української старовини* імени Тарновського в Чернігові з 29 юня закривається на місяць.

◀ *Вечірка.* У суботу, 23 юня, в городському садку в Полтаві відбулась студентська вечірка. Виступав хор полтавського „Бояна“, який мав дуже великий успіх.

◀ *Загальні збори Музично-Драматичної Спілки „Українська Хата в Одесі“.* В неділю 24 червня в помешканні „Українського Клубу“ відбулися загальні збори музично-драматичного т-ва „Українська Хата“. На збори прибуло 34 членів. Це вже другі збори, бо перші не відбулися за відсутністю законного числа членів.

Головою зборів обібрано було В. Буряченка, писарем М. К. Коваленка.

На зборах розглянуто було питання про наступну діяльність спілки, біжучі справи; вибрано нову Раду, кандидатів до ради та кандидата до ревізійної комісії замість вибувших.

Обібрані до Ради: Бродницька, Буряченко, Врочинський, Лудник, Кегич і Ліндауер;—кандидати до Ради: Задорожній, Лозинський і Мельників; кандидатом до ревізійної комісії: Ларьков.

◀ *Подільська „Просвіта“.* В неділю, 24 юня, відбулось гуляння на користь подільської „Просвіти“. Гуляння було уряджено на Новім Бульварі. Грало два оркестри військових музик українського полку та козачого лінійного. За найкраще і найпростіше модне або національне вбрання було призначено приз—золоту брошку. Приз одержала д. С. за національне вбрання. Чистота прибутку од гуляння лишилось 155 карб. 13 к.

◀ *Заборона українських програм.* Волчанський повітовий справник, на Харківщині, заборонив місцевому українському артистичному гурткові продавати на вичорах програми, друковані українською мовою. До речі тут буде згадати, що недавно цей самий справник був зовсім заборонив виставляти в волчанським повіті українські пьеси.

◀ *Статистика українців.* Процент української людности по городах Волині значно менший, ніж по містечках та селах. По відомостях статистичних за 1910 рік, найбільше мешкає україн-

ців у Кременці (47,0 проц.). Далі в Овручі 42,3 проц., в Ізяславі 31,6 проц., у Старокостянтинові 29,8 проц., у Дубні 17,4 проц. у Рівному 16,6 проц., в Острозі 16,6 проц., у Новоград Волинському 15,7 проц., у Житомері 13,9 проц., у Володимир-Волинському 13,9 проц., у Ковлі 11,8 проц., та у Луцьку 9,3 проц. По селах проц. мешканців-українців значно збільшується; так, у луцькому повіті українців нараховується 60,2 проц., у ровенському 64,8 проц., у новоград-волинському 68,0 проц., у житомирському 71,0 проц., у дубенському 72,2 проц., у володимир-Волинському 74,2 проц., в ізяславському 79,8 проц., у старокостянтинівському 81,3 проц., в острожському 82,5 проц., у кременецькому 84,0 проц., у ковельському 84,6 проц. та в овручському 84,9 проц.

◀ *Селянське прохання українською мовою.* У васильківську повітову земську управу, на Київщині, цими днями надійшло від селян с. Застугни, васильківської волости, прохання, написане українською мовою. У своїм проханні селяне писали, що проведення земством рівчак несе їх садиби та садки й прохали одвести рівчак в другий бік. Підписалось кільканадцять хазяїнів. Голова управи д. Мошков положив на прохання резолюцію: „Осмотріть на мѣстѣ съ инженеромъ и доложитъ управѣ“. Прохання передано в дорожній одділ.

◀ *Український концерт.* Недавно на Слободо-Ялтушківській пукроварні (Поділля) відбувся концерт селянського хору з 71 душ під орудою регента Мельникова. Виконувались композиції Колеси, Лисенка, Стеценка, Артемовського й Давидовського, українські народні пісні й декламації з Глібова, Макогоненка та народніх оповідань. Загалом майже вся програма складалась з українських номерів.

3 Галичини.

◀ *Університетська справа.* На днях відбулася нарада українських депутатів парламенту з головою кабінета міністрів Штірком. Міністр дуже слабує на очі, тому приймав українських послів в напівтемній кімнаті. Розмова велася більше години, але зміст її тримається в секреті, але окремо голова українського парламентського клубу рішучо заявив, що університет має бути у Львові, а не в іншому місті Галичини.

Президія польського кола утримується од скликання зборів польського кола в справі відношення до українського університету і зволікається з рішенням справи аж на осінь. В окремих виступах члени польського кола принципіально не повстають проти українського університету, але протестують проти того, щоб місцем університету було обібрано Львів.

Од імени чеського клубу заявлено, що чехи цілком згодні з вимогами українців і готові підтримати їх і що до міста Львова, як осідку університету.

— Не згода! кричали другі.

— В раду!.. В раду! гукали треті.

Вони відняли в довбиша телебаси, та що сили загупали в бубни

Тут і старшина крутилась і попи...

— Між нами зрада! кричали роздратовані козаки,— Хмель нас покинув, утік!.. Он і старшина генеральна хоче так само зробити... Гей віддамо її королеві, то він нас поживотить і ми не посиротимо жінок наших та дітей!

— Віддамо! ревля чернь — згода!..

Проти цього закликуну повстав митрополит Іосаф... В священничих шатах, з хрестом в руках, він був імпонуючий.

— Сини мої!.. брати мої! — заспокоював він скаламучену прибічниками Гурського, чернь,— чи подумали над тим, що хочете вчинити! Гріх хочете взяти на свої душі, непростенний гріх... Неправду того уста мовлять, хто каже, що Хмель утік — гетьман вас не покинув і не покине! Не сьогодні, то завтра, а він вернеться і не сам, а з великою потугою. Вірте мені, а хоч не мені, то цьому хрестові вірте, на яким був розпятий наш Бог Ісус Христос, що за гріхи наші пролив кров... Що поклав початок нашій вірі православної, а ви обіцялись за неї життя своє віддати! Обіцялись і присягою

фортелі, на котрі був великий мастак винницький полковник Богун... І от дійшло до того, що жаден поляк не насмілювався виткнути із табору голови, бо її в туж мить продірало б десять козацьких куль.

Але у козаків була велика хиба: брак солідарности й послуху.

Як не стало Хмеля, то всі пішли в ристіч, ніхто нікого не хотів слухати. Одно те й робили, що скликували ради та вибирали отамана...

А то бувало й по дві ради сходилось: одна по сей бік, а друга по той бік табору.

Джеджалика кілька разів скидали й знов вибирали.

Та ось 26-го червня, в четвер, поляки привезли до свого табору великі гармати.

Козаки аж захрестились, коли ті гармати загукали.

— Ото смалять! крутили січовики головами... Чорти б ваших батьків частували на тім світі таким гостинцем!

Але без захистку не можна було утриматись.

Стали окопуватись у цілий рист з конем.

Аж тепер нелад в козацьким таборі дійшов до своїх границь... Счинилася буча.

— Здаємся!.. Згода! зачали кричати хлопці й козаки.

Віцепрезидент парламенту, словінець Поганчик заявив од імені словінців те саме, що і чехи.

Член національного німецького союзу вважає, що справа українського університету повинна поладитись шляхом порозуміння між обома народами Галичини і в справі призначення міста для університету його партія не пішла б проти польського кола. Остання заява особливо характерна для перевірки польських менталіт, ніби за український університет обстоюють головним чином німці.

◀ *Українські резолюції.* Разом з ухвалою бюджету палата послів прийняла резолюції голови українського парламентського клубу що до Галичини. Українські послы вимагають, щоб при заміщенню урядових посад в центральному і краєвому урядах правительство вважало і на кандидатів української народности; щоб було збільшено урядову субсидію науковому товариству імені Шевченка з огляду на важне значіння його діяльности; щоб уряд подбав про збирання і охорону пам'яток старовини в східній Галичині і допоміг т ву ім. Шевченка в будові або закупці відповідного будинку для музею; щоб уряд давав грошову допомогу приватним українським школам відповідно до числа учнів в них та щоб покрив шкоди од недавньої повіди галицьким громадам.

◀ *До процесу 101.* Із засужених п'ятох студентів на трьохмісячну кару вийшли на волю Микола Залізник, Осип Охримович і Павло Решетило. Через тиждень одбудуть строк кари останні два учасники процесу.

◀ *Віче студенток.* Для протесту проти поведінки в справі українського університету польського союзу студенток зібралось віче українських слухачок львівського університету. Резолюції подано на увагу раді львівського університету.

◀ *За український університет.* На конференції у міністра президента представники українського парламентського союзу заявили, між иншим, що українські послы не можуть позитивно постановитися до заснування в Кракові гірничої академії доки польське коло чинитиме перешкоди заснуванню українського університету.

◀ *Польська лайдність.* На виступних іспитах до жіночої семінарії в Перемишлі прийнято на 1 курс 65 польських, 14 українських дівчат і 1 єврейку. „Провалено“ на іспитах 65 проц. українок. Місцева польська газетка обурилася на екзаменаторів, що ніби надто багато пропустили в утравістичну школу українських дітей.

◀ *Постанови шкільного союзу.* На останньому засіданню краєвий шкільний союз український виніс резолюції, в яких доводить до відома українського суспільства, щоб без порозуміння з

шкільним союзом не засновувалися нові українські приватні школи; в противному разі шкільний союз зрікається брати нові школи під свою опіку і содержування. Окрім того шкільний союз повідомляє, що заснування нових шкіл на принципі утравізму (польсько-українських) відкинута.

◀ *Пам'ятки А. Кацька.* В селі Підмихайлівцях рогатинського повіту, відбувся концерт, присвячений пам'яті Адама Кацька. В концерті брав участь хор „Бандуриста“ і оркестр аматорів з Львова. На другий день було одправлено панихиду, а потім, організовано великий похід через село і віче, на якому прийнято відповідні резолюції.

◀ *Пам'ятник М. Шашкевичу.* В перші роковини відкриття пам'ятника М. Шашкевичу зібралось в селі Лисичинах багато люду з околиці. Під пам'ятником промовляли до народу інтелігенція і селяне, після чого члени „Львівської Русі“ виставили п'єсу „Вихованець“.

◀ *Пам'ятник Т. Шевченкові в селі.* Це вже має бути другий сільський пам'ятник Шевченкові в Галичині. Січова організація в селі Надії своїм коштом становить на громадському майдані, серед села скелю в 4 метри заввишки, а на ній кам'яний хрест. В скелю вмуровано емалевий портрет поета з підписом. На відкритті пам'ятника, що має відбутися в кінці липня, селяне запрошують гостей з усіх міст Галичини і обцяють вислати на станцію залізниці підводи та всякі вигоди в селі. По відкритті відбудеться повітовий сокілський і січовий здвиг.

◀ *Конфіскація.* Число 29 тижневика „Свобода“ сконфісковане прокуратурою за статтю „Галицьке шкільництво і русини“, в якій було показано як шкільна краєва рада оперує грішми, що призначені на будову шкіл, не на користь українцям. Постанова про конфіскацію прийшла дуже пізно, коли половину накладу було вже надруковано, а через це видавництво терпить великі втрати.

3 поля літератури й науки.

◀ *Видавництво „Вік“* випустило в серії „Наші справи“ за № 17 книжку Сергія Єфремова „Новий документ до старих позвів“. В книжці передруковано ряд статей С. Єфремова з приводу відомого виступу П. Струве в українській справі, що з'явилися в ч.ч. 23, 28, 34 і 46 „Ради“, додано переклад статті того ж автора з П. кн. „Украинской Жизни“ і зроблено інші додатки.

◀ *Лист гетьмана Пелина Орлика* до найвищого канцлера королівства Чехії гр. Л. Шліка, з датою: Бреслав, 20 марта 1721 р. Цей лист продає тепер разом з конвертом й добре захованою печаткою лейпцигський антиквар К. Гірзман всього за 125 марок

Нетерплячка козаків була велика, довідатись скоріше як там їхня справа.

— Ну, щож, як там пани й король? закидували послів запитам.

— Король обіцяє помилувати козаків, — сказав Гладкий, — але вимагає від нас, щоб віддали йому всі гармати... Видали Хмеля та всю генеральну старшину і щоб на завше порвали з татарами.

— Не бути цьому! кричали обурені козаки, — нехай не діжде лях, щоб ми його «мостивим паном» величали!..

— От же як?..

— Не хочемо!..

На раднім майдані зробилось справжнє пекло; ще ніколи козаки так не розпалювались як тепер... Крик і галас стояв такий, що за цілу милю його було чути. Не маючи змоги як підсобити ділу, козаки почали ремствувати на послів, що не з'уміли повести справи як слід... Потім причепились з ріжними докорами й наріканнями до Джеджалика. Той слухав і боронився на скільки міг. Аж це хтось з гурту крикнув:

— Клади булаву чортів сину, бо ти не зугарен отаманувати!

І заревли навколо:

скріпили свої слова!.. А чомуж тепер діло ваше з словами розсходиться?.. Чому?! Не я вас питаю, а моїми устами питає свята віра православна!..

Козаки були засоромлені в край... А коли чернь не переставала чинити бешкету, то їхні недавні спільники козаки, що зараз схаменились, стали втихомирювати хлопів кулаками й тупими кінцями ратищ.

— Через вас дурноголові гречкосії, тільки у сором ускочили!..

Військова старшина зітхнула вільніше... Буря пройшла оддалік їх голов.

А за пів години зібралась нова громада незадовольнених. Ще більша від попередньої і бурхливіша.

— Послів до короля!.. Послів!.. Миритись хочемо! лунали по всім табору їх голоси.

Старшина була примушена пристати на це.

Вибрали полковника Гладкого, сотника Петрашенка і другого сотника Чигиринського, зрадника Крису.

Послы одяглись в найліпші кармазинові жупани, (нехай коле ляхам в очі козацьке багатство) і поїхали.

Повернулись другої днини, але не всі, Криса зостався у поляків, перейшов своєю волею.

В каталозі антиквара цей лист стіть за № 401. В каталозі додано таку замітку до листа Орлика: „Цікавий документ до російської історії. Орлик, якого по смерті гетьмана Мазеши 1709 р. одна частина козаків вибрала була гетьманом, викликав за свій ворожий настрій до Росії гнів Петра Великого, котрий видалив його з краю. В цім листі до канцлера королівства Чехії, гр. А. Шліка гетьман просить поклопотатись за його перед імператором Карлом VI, щоби вільно було йому жити в Австрії“. Лист Орлик писав французькою мовою.

◀ Іван Франко заснував видавництво під назвою „Міжнародна бібліотека“, яке буде випускати невеликі книжки літературного і наукового змісту, перекладні й оригінальні твори сучасних і давніх авторів. До першої книжки призначено „Українські поезії“ С. Афанасьева-Чужбинського з передмовою та біографічною розвідкою Івана Франка.

◀ *Російський історик про Україну.* В розкішному виданні московського видавничого т-ва „Мір“—„Русская История съ древнѣйшихъ временъ“ проф. М. Покровського що виходить тепер окремими випусками, в томі 3-му чимало місця (75 сторінок) одведено українській історії. Про Україну трактує весь розділ XIII-й, „Борьба за Малороссію“. Цей розділ має такі рубрики: 1) „Западная Русь 16—17 в.в. 2) „Казачья революція“. 3) „Україна подъ московскимъ владычествомъ“.

◀ *Український хліборобський календарь.* Видавництво часопису „Рілля“ постановило видати цього року великий хліборобський календарь українською мовою. Згодились дати в календарь статті кращі українські агрономи. Книга буде ілюстрована. Вийде вона в початку авгуєста.

◀ Богдан Лепкий вже закінчив другу частину своєї історії української літератури і вона незабаром вийде в Коломиї. Вся праця Б. Лепкого міститиметься в скількох томиках.

◀ В Петербурзі вийшло розкішне російське видання „Вечерів на хуторі біля Диканьки“ з портретом М. Гоголя й ілюстраціями художників С. Дудина і М. Ткаченка, які, як відомо, ілюстрували „Кобзаря“ в виданні Яковенка.

◀ „Неділя“, ч. 26. Зміст: Нестор: Балада.—Ф. Коломийченко: Не забуваймо П. Куліша і Ганни Барвінок.—С. І-вна: Розбита душа.—Д-р С. Людкович: Виктор Матюк.—В. Тимочко: Був би я метеликом. В. Малахєва—Мирович: Оса та муха.—Сильвестер Яричевський: Про Антона Ашкерца.—М. і А. Фішер: Непорозуміння з яблуками.—Записки.

◀ Вийшла 6 книжка „Украинской Жизни“. Книжка ця присвячена пам'яті М. П. Драгоманова. Зміст. М. П. Драгоманов (Біографическая справка). С. А—вича.—М. П. Драгомановъ и

— Булаву давай!.. Клади булаву!..

— Богуна отаманом!..

— Пушкаря!..

— Богуна!.. Богуна волимо!..

Джеджалик хутенько скинув шапку, положив її на землю, а на шапку булаву. Сам же мерщій сховався в гурті.

Таким робом гетьманська булава знов попала до рук Богуна і то чи не в третє...

Після ради Богун пішов повіряти залогу в окопах і випадково підслухав таку розмову між хлопцями:

— Та доки ми тут терпітимем? скаржився рижий, безсний посполит чималій купі хлопів,—ви чули, що он король хоче, щоб полковники пішли до його в заставу, то тоді нас випустить і карати не буде, а полковники бач не хочуть...

— Як то не хочуть?! сердито озвався другий посполит в оксамітних штанах, видко знятих з якогось пана,—то що ж їх треба просити чи як?.. А ми поскручуймо їм руки назад, та й віддаймо самі! От і все!

— І то правда! закричала вся громада.

Не знати на чім би ця мала рада покінчилася; а то велика бомба перелетіла від польського табору і вдарила в

вопросъ о самостоятельности украинской культуры (Къ годовщинѣ смерти). А. Хатченка.—Политическіе взгляды М. П. Драгоманова. Н. В.—Коцюбинский и Винниченко. Мих. Могилянського.—За украинский университетъ (Письмо изъ Галиціи). Дм. Донцова.—На текущія темы. С. Ефремова.—Обзоръ украинской жизни. С. Б.—Изъ украинской печати. М. Ж—ко. —Опроверженіе Сергѣя Щеголева.—На Украйну и внѣ ея—Объявленія.

◀ Вийшла II книга „Записок Наукового товариства імени Шевченка“ за цей рік (том 108-й). Зміст: Ф. Срібний: Студії над організацією львівської Ставропігії від кінця XVI до полов. XVII ст. Н. Роля греків в брацтві.—Іван Франко: „Жарт непотребний“. історична вірша з р. 1702, на історичнім тлі.—Михайло Возняк: З культурного життя України XVII—XVIII в.—Микола Василенко: З історії устрою Гетьманщини, критичні замітки.—Михайло Тершаковець: Про наклад „Русалки Дністрової“. В відділі Miscellanea: Михайло Грушевський: Пам'яті Євгена Голубинського.—І. Верхратський: Перше поминальне богослуження за упокой Тараса Шевченка.—М. Василев: Причинок до історії українського руху в Росії.—Наукова хроніка.—І. Кривецький: Нові праці по історії Галичини 2-ої полов. XVIII в.—Бібліографія.

◀ *Перешечинський скарб.* Цей скарб один з найвизначніших які трапилося найти в Росії, і навіть далеко коштовніший, ніж відомий венгерський, який держиться під великою охороною в музею у Будапешті. Історія відкриття цього кладу така.

Хлопчик пас корови на кучугурах (пісчаних дюнах) за пів версти від перешечинських хат, біля пішої доріжки, по якій, що дня проходить сила народу з ліса в село із зела через ліс на станцію. Він помітив в одному місці ямку, краї якої блищали неначе вінця якогось глечика блискучого,—хлопець взявся за нього рукою, потягнув, але не здужав його витягти бо був ще дуже малий, ледве 9 років мав; гукнув на другого і вони вдвох витягнули срібного позолоченого глечика з двома ручками. Не знаючи, що з ним робити хлопці кинули його в болото, щоб не побачив хто инший; потім перший хлопець побіг до матері і розказав їй про знахідку. Мати прибігла і рішила, що це повинні бути якісь крадені церковні речі,—дали знати поліції. Зібрався народ. Розкопали це місце і знайшли багато інших річей, між иншим,—велике, дуже гарно чеканене блюдо до 13 вершків діаметром; селяне почали те блюдо ламати, пробуючи чи міцне воно,—поламали гарно орнаментовані краї його і пороскидали багато їх, пообламували вуха у глечиків, порвали на дрібні шматки золоті листочки і взагалі поводилися з тим усім скарбом, як дикі варвари. Поліція забрала те все і той глечик, кинутий у воду, і однесла до пристава та й склала десь під піччю. Пристав навіть не зробив опису і поїхав десь.

Само собою зрозуміло, що чимало дрібних річей поприлипало до рук тих, хто цікавився ними, розглядав та мняв у руках. Щоб уявити собі вартість того кладу дамо перелік знайденого:

згромаджених мужиків. Двох убила на місці, а решта—розбіглись з криком та плачем...

— Ну діло цілком кепське! міркував сам собі Богун, простуючи до свого намету; треба щось робити.

Короля-сьмо просили

«По зборівському, чи по старому,
Що-бисьмо тільки жили».

Мовить не дає, з очей зганяє:

«Видайте ми гетьмана!

Панів слухайте, старшину дайте.

А йдіть бити хана!»

«Хмеля не маєм, панів слухаєм

Татарів будем бити...

Але старшину, нашу дружину

Ніт вісти як відступили!»

Голод не тучить, страх з гармат кучить

Став треба перебувати,

Та пак у мости ніт і хворосту

Ні з чого збудувати...

.....

1) Срібний позолочений глек з двома вухами і орнаментованими чеканними ніжками посередині, вагою $9\frac{1}{2}$ хунтів. 2) Срібна низька миска чеканка позолочена. Вирізано на ній 12 ріжних фігур: людей, звірів і птиць; ваги 8 лотів. 3) Кругле блюдо з ручкою, різьблене, вагою біля $\frac{1}{4}$ ф.

4) Срібне блюдо гарно орнаментоване пелюстками. По середині хрест, на споді—византійське тавро; ваги 3 ф. 20 лотів. 5) Велике срібне кругле блюдо діаметром тринадцять вершків. Вінця його дуже гарно прекашено византійським рослинним вінком між гілками якого вирізьблено багато гарних фігур звірів та птиць і одна постать людська (щось схоже на византійського близня). На дні блюда монограма Христа, а кругом неї напис не досить доброю латиною: *Ex antiquis renovatum est per paternum reverentis. epis. postum amen.* далі йде грецький напис: $\epsilon \chi \iota \kappa \lambda \omicron \lambda \epsilon \nu \tau \iota \varsigma \epsilon \rho \epsilon \nu \omicron \tau \alpha \tau \omicron \varsigma \chi \rho \iota \varsigma \iota \epsilon \varsigma \rho \alpha \tau \epsilon \rho \nu \mu \epsilon \nu \omicron \varsigma$. Важить воно $15\frac{1}{4}$ фунт. 6) Гладка срібна ваза без ручки вагою $2\frac{1}{2}$ фунти.

7) Ваза срібна схожа на попередню, вага—2 ф. 12 лотів. 8) Восмигранний глечик срібний, важить $2\frac{1}{2}$ ф.; була ручка (відломана селянами) вагою $\frac{3}{4}$ ф. 9) Срібне блюдо сасанидське, з дуже опуклою гарною фігурою сасанидського царя, котрий на цілвися з лука на двох цапів, сидячи на коні.—Це дуже важна знахідка бо дуже легко дається визначити час її по короні царя. Ваги $2\frac{1}{2}$ ф. (Дуже понівечено хлопцями). 10) Десять срібних чарок трохи понівечених хлопцями, власне пообламувано ніжки. 11) Двоє срібних стремен; 2 ф. 4 лота. 12) Дві срібні застіжки $\frac{1}{4}$ фунт. 13) Золота довгаста, миска подібно до сучасного салатника, 4 ф. 12 лотів. 14) Золота орнаментована тарілка, $1\frac{1}{2}$ ф. 15) Золотий глечик з ручкою, носиком і покришкою, що прикріплена до ручки золотою кулькою ваги 7 ф. 17) Золота ложка з гніздами для самоцвітів $\frac{1}{4}$ фунта. 17) Невеличка ваза, золота, з одною ручкою, і різьбленою ніжкою, $\frac{3}{4}$ ф. 18) Золотий ріжок для вина, прикрашений зерню, $\frac{3}{8}$ ф. 19) Одинадцять золотих чаш на зразок церковних, тільки з малими ніжками, трохи орнаментовані, в ніжки вправлено по одній перлинці, які бовтаються там і дзвонять як підняти чашу. Всі разом важать 4 ф. 20 лотів. 20) Золота довгаста чаша, на ніжці; $\frac{1}{2}$ ф. 21) Велика золота орнаментована застіжка, $\frac{3}{8}$ ф. 22) Електронна (сплав срібла з золотом) застіжка, 38 золотн. 23) 2 довгих меча в золотих оправах, кожний з одним лезом. 24) Три шматки золотої рурки, мабуть обкладка жезла архиерейського, вагою 1 ф. 4 лота. Головок змія при них нема, може хто потягнув при відкопуванні клада. 25) 205 золотих бляшок з кінської зброї, на них гнізда для перлинок. 26) Масивний електронний браслет, скручений шрубом який одкручується вправо, а закручується вліво. Прикрашений шклом різнокольоровими на манір перегородчатих емалів; 18 л. 1 з. 27) Другий такий же браслет, $\frac{1}{4}$ ф. 28) Золотий широкий браслет з гніздами для вставки камінців; над замочним місцем—зелені камінці, $\frac{1}{4}$ фунт. 29) Другий, подібний; 6 лотів. 30) Золота застіжка 12 лотів. 31) Золотий перстень з гніздом для самоцвіту, 1 зол. 32) 255 золотих чотирьох кутних листочків, кожний приблизно вагою до 1 зол. 33) Ріжні уламки золота. 34) Половина

золотої складної гривни. 35) Золоте коліщатко, з грубенькою віссю; 3 золотн. 36) 34 золоті монети византійські, вагою до 30 золотників разом усі. 37) Золота монета велика византійська; 3 з. 38) Золотий браслет, $\frac{1}{2}$ фунта. 39) Багато срібних уламків. 40) Залізна сокира (бердиш). 41) Шкляний і череп'яний дрібязок.

З перерахованого видно, який рідкий клад знайдено. Шкода тільки, що неможна його тримати в наших українських музеях, що увесь він піде в Петербург, де й потоне в Ермітажі серед цілого моря інших знахідок, між котрими чимало вже є з України.

Гр. Гетьманець.

Відгуки життя.

II.

«Ох, як би то сталося, щоб ви не вертались,
Щоб там і адишали, де ви поросли!»
Т. Шевченко.

Чи є щось більш бридке та більш ганебне, як покруч українська?

Хай буде то інтелігент, хай буде то людина проста, темна. Інтелігент либонь іще бридкіший ще осоружніший.

— Той інтелігент, що до «батька Тараса» прихилиється ніби, а великоруській культурі служить.

Про такого інтелігента я й маю пару слів сказати.

Маю сказати про «тоже малоросса» з «Києвськ-ої Мисл-і» Вс. Чаговця.

Ось послухайте, як він українського генія шанує.

Прочув цей «малороссь», що Харків Київ сорома завдає.

Що Шевченків монумент хоче з Києва одтягати і в себе на Холодній горі поставити¹⁾.

Воно, звісно, Холодна гора Харківська варта Караваєвської площі—Київської...

Але не в тому річ.

Запалився патріот—«малороссь» наш і робить Київ пересторогу.

Перестерігає та й сам проекти подає:

«До цього дожить—мовляв—мы не желаємь Києву!»

¹⁾ До речі—в справі пам'ятника Т. Шевченкові в Харкові, українські часописи присвятили навіть статті. От же редакція «Сноп» вважає потрібним зазначити, що звістка ця цілком безпідставна. Харківське українське громадянство й на думці чогось подібного не мало й не має, а на звістку цю дивиться як на безглузду вигадку якогось то «репортера».—Редація.

Як смеркло, Богун скликав до себе на пораду військову старшину.

Коли всі зійшлися, він же першим заговорив:

— Скликав я вас, панове полковники, панове курінні отамання, панове полкові сотники й осаули,—для того, щоб порадитись, як визволитися нам з тієї халепи, в яку ми вскочили череззраду хана.

Голос у полковника був-мов би не його... захриплий, густий, начеб з перепою... Та й з виду він не походив на колишнього красуна Івана, за котрим сохли дівчата й молодіш... Стояв за столом обвітрений, засмалений, з порепапою від смаги шкурою на лиці. Від кармазинового жупана одне шмаття теліпалося. Лиш за поясом вилискували багатством пістолі, та й вони трохи потускніли від негоди й диму.

Старшина слухала, що каже Богун і уперто мовчала... Всі зони виглядали мов харцизяки із лісу, до того пообносювались та позаростали волоссям. Чимало з їх ще й карбами було вкрито: у того рука висіла на перевязі, а в того уха бракувало, чи чоло було ростате на самій середині, та так, що мало мозок не світився.

Богун на хвилю змовк, коли ж ніхто не озвався, він заговорив далі... Поділився із старшиною своїми думками, що до Хмеля, а промову свою скінчив так:

— Хан, підкуплений ляхами, зрадив нас, а коли гетьман поїхав до його, щоб порозумітись, то він напевне затримав його. Та мабуть і писаря хан затримав, як що ляхи не вбили... Ми тепер в дуже скрутнім становищі; коли б Хмель був, то можливо, що й зробили б що, а так, як самі знаєте, чернь не слухає нас, а своїм неслухом в'яже руки...

Тут зірвався на ноги молодий Кривоносенко.

— А чого нас чернь не хоче слухати?.. Тому що в нашу хату вкралася не сама зрада, а ще й підступ! Нас не тільки татари зрадили, а зраджують нас і свої братчики козаки і не прості, а значні!..

— Що говориш полковнику?! Закричала військова старшина.

— А те, що чуєте! кричав в запалі Кривоносенко,—росплодилось дуже багато «козаків гожіх»!.. Нема це мого покійного вотця, а то б він вимордував половину тих «значних», то може б тоді лад був!

Вся рада попала в гарячку, а до Кривоносенка підскочив Гурський із сціпленими кулаками.

— Як ти смієш... Як смієш?!

— Та ти пане осауло не в'язни до мене з кулаками, а то я тобі одповім приповідкою.

Але же чого «желе» п. Чаговець й які проекти подає він? Чого він зичить культурі українській й Шевченкові з'осібна? А ось послухаймо його самого.

«... если ему (пам'ятникові) не найдется мѣста на большихъ площадяхъ Кіева— оно найдется на крутыхъ берегахъ Днѣпра.

«И кто знаетъ, во что превратился бы этотъ памятникъ въ народномъ уваженіи (sic!), если бы его... воздвигнуть тамъ на могилѣ»!..

«Откуда, дѣйствительно видно, «як реве ревучій».

«Куда не долетали бы мелкія дразги и пошлая суета города».

Так співає «прихильник батька Тараса, в дійсності—гробокопатель української культури.

Ач, чого гиря захотіла!

Хай українські города вкриваються монументами вільним і невільним гробокопателям нашим.

Хай ті монументи виховують перевертнів— «малороссовъ».

Хай гальмують відродження нашого народу, нашої культури.

Чаговцям— «Потурнакам» байдуже про це!

Вони розписуватимуться в прихильності «къ Шевченкѣ» й потім.

Але-ж тільки з монументом Апостолові нашого воскресення—геть подалі..

Ген туди, на кручі Дніпрові!

За десятки верстов од культурного життя..

Звідти він не мулятиме очей запродавцям рідної культури.

Проникливі очі страдника—поета не палитимуть що-дня їхнього сумління.

Не казатимуть: ти зрадник, ти ворог України!

Не обертатимуть життя «Потурнакове» в Танталові муки.

Гробокопатели з спокійним сумлінням ховатимуть Україну.

Сучасні Ілляші Потурнаки й на прощу раз на рік задить будуть.

— Туди, до Шевченкового монумента вони з'являтимуться «поклониться пѣвцу печали и апостолу надежд».

З'являтимуться «усталые и обремененные»... хованням України.

Вони там в персі навіть себе будуть бити, що зрадили Шевченків ідеал, запродавцями ставши.

А вернувшись до «городской суеты», писатимуть фельетони про «парившее благоговѣніе» і т. д.

І вважатимуть, що виконали патріотичний обов'язок свій..

Мають рацію пани Чаговці спекатись монумента!

— Приповідкою?.. скаженів Гурський,—а якою?..

— Свіською!.. На злодійові шапка горить! Он то що!

— Брешеш!

— Не брешу, а кажу щирю правду!.. А правда тебе в очі коле, бо хоч ти й генеральний осаул, а є гірша паршивої собаки!.. Ти є зрадник проклятуцій!

Гурський зблід і мит'ю схопив Кривоносенка за петельки.

— Де твої докази, пущеня смаркате?! Сам ти є зрадник!

Тебе ляхи підкупили, аби ти нелад зробив між старшиною, так ти оце й плещеш...

Він що сили шарпав полковника за жупан, то й не боронився. Аж параз схопив обіруч свій тяжкий келеп, та заходився частувати осаула по плечах і по чім зручніше було.

— Пробі! зарепетував Гурський,—іменем права прошу ув'язнити його, бо він є зрадник, а на мене наклеп робить.

Старшина тепер не знала кого слухати. Одні були за Гурського, а другі за Кривоносенка...

Гурського треба ув'язнити! Кричав найголосніше всіх сотник Островський,—голову у застав даю, що він зрадник!

— Неправда!.. Наклеп і брехня! боронився оскаржений.

— Правда, щира! проголошував Островський,—на власні уші чув, як він бунтував чернь супроти старшини.

Хай не заважає плести їм «по теченію», не пагадує про зрадництво.

Та тільки.. «Бог не дитина»!..

III.

«Притисненія «украпцевъ» — это революціонная ложь».

„З Кіевлянин'а“.

Українці, як нація, посовуються потроху до становища колишніх імотів.

Офіційно не визнають за нами, як за нацією, правів.

— Ні в школі, ні в суді, ні в яких громадських навіть установах. Позбавляють нас права бути самим собою і в приватному житті.

Ось ви служите десь, займаєте посаду.

Працюєте добре, виконуєте обов'язки сумлінно.

Ви чесна людина, користний робітник.

Але ви признаєтесь до своєї нації!..

— До того вкраїнського плебса, серед якого живете.

Ви читаєте газету українську, бо поважаєте слово рідне.

Цього вже досить, щоб бути вам по-за межами закону.

Вам кажуть: ви признаєтесь до своєї нації?

— Ви читаєте газети українські?

— Вам не місце на службі!

— Геть собі йдіть!

Наслідок—лист до редакції:

Читач українець просить «негайно припинити її (газети) висилку».

Бо на його «впали тяжкі удари» за неї.

«Жінка не видержала й заслабла: одібрало руки й ноги».

«Тепер ще хочуть увільнити од служби й викинути з сім'єю на вулицю».

«Таке горе!»

«Фамілії моєї й місця прошу ніде не згадувати, а листа цього знищити»...

І це все з-за української газети!..

Ви гадаєте, читачу, що ця драма—моя витівка?

— Зверніться до «Ради» № 153.

— Згадайте нарешті лікарів з Чигиринщини Свадковську й Зандерсон.

Тих лікарів—жінок, яких предсідатель земської управи Давидов погнав з посади за українську газету.

— Неправда!

— Підмовляв!

— До суднього кола його! кричали в один голос Кривоносенко й Островський.

Богун махнув булавою.

— Втихомирьтеся трохи!.. Кричати ж до рана не будете, а справу з обвинуваченням о зраді треба якось в'яснити... Говори пане сотнику, як саме ти чув, що Гурський бунтував чернь.

— А так-- виступив на перед Островський—їхав я з паном полковником від окопів, аж дивимось стоїть оддалік сила згромаджених хлопів. «Що то має бути»? думаємо. Під'їздимо, а там пан осаул говорить... Король хоче, щоб полковники пішли у застав, тоді з нами миритиметься, а полковники не хочуть»... Оце тільки й слів, що почули, бо тут він побачив нас, та мерщій пішов собі геть...

— Так ось звідки такі балачки! — намотав Богун собі на ус. Одначе нічого не сказав, бо подумав собі так:

«Не впіймав, то й не кажи, що злодій»...

— А ти пане полковнику,—звернувся Богун до Кривоносенка, скажеш більше?

(Далі буде).

Зверніться, кажу, до «Ради», а в російській пресі не шукайте таких звісток.

Хоч там і працюють всякі, «прихильники Шевченка» — Чаговці.

Там про утиски українців писатимуть тоді, коли «черта осбдлости» для них настане...

Та чи писатимуть і тоді?

— Либонь, що ні!

Адже «денегъ за защиту украинства не дадутъ, славы не приобрѣтешь, а еще себя скомпрометируешь въ глазахъ сильныхъ міра сего»...

Це вже з «частного письма» додаю...

Листування редакції.

Київ. Г. Гетьманцеві—усі Ваші замітки видруковані (одна в ч. 25—26, дві останні в ч. 27—28).

Дякуємо.

Просимо повідомити нас на яку адресу надсилати Вам „Сніп“.

Редактор М. Біленький. Видавець М. Міхновський.

ОГОЛОШЕННЯ.

Українці, зверніть увагу!

В селі Черневі повіта рогатинського в Галичині буде улавлений в році шкільнім 1912/13 заходами і коштом проф. Гарасевича четвертий з ряду курс підготовляючий селянських хлопців та дівчат до українських гімназій. Наука почнеться 15 вересня 1912 і триватиме до кінця червня 1913 а потім учасники здадуть вступний іспит в українській гімназії в Рогатині, яка має право прилюдности.

На курс приймаються хлопці і дівчата з закордонної (російської) України, що покінчили 10 літ життя та ходили хоч 3 роки до народної школи (прим. міністерської) бо сьогорічний досвід показав, що з такими відомостями набутими в російських народних школах пильні і талановиті сільські діти можуть зовсім добре протягом 9 місяців на курсі підготуватися до української галицької гімназії.

Мешкання, харч і оплата за науку на курсі виносить для хлопців по 6 карбованців місячно а для дівчат по 5 карбованців.

Зголошення треба надсилати найдалше до 1 вересня 1912 на руки проф. О. Гарасевича в Черневі п. Букачівці, Галичина, Австрія, а відтак до нього у Львові, ринок 10 Тов. «Просвіта».

ДО УВАГИ ГРОМАДЯНСТВА!

У книгарні „ЗНАНІЕ“

(Харків. Петровський переулк № 15 за рогом Московської вулиці).

Великий вибір учебників, всяких книжок, різних конторських і канцелярських принадлежностей.

Прохаю земляків вшанувати мене зашовлєннями.

З поважанням *И. О. Ложницький.*

Приймається передплата на єдину українську часопись гумористично-сатиричну, ілюстровану.

„ОСА“ виходить на австрійській Україні, у Львові, двічі в місяць 1-го і 15-го дня, а передплата на цілий рік виносить 4 р. Оказові числа на бажане высылаються безплатно. Передплату і листи слати на адресу: Часопись „ОСА“, Львів, ул. св. Войтіха ч. 8 а, Галичина, Австрія.

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА на єдину на російській Україні велину щоденну часопись

„РАДА“

Рік видання сьомий.

Виходить у Києві.

Ціна на рік 6 карб. з пересилкою, за кордон 11 карб.

Адреса редакції і контори: КИЇВ В. ПІДВАЛЬНА № 6.

Приймається передплата на 1912—1913 шкільний рік на УКРАЇНСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ

„СВІТЛО“

третій рік видання.

Журнал призначається для сем'ї школи і виходить раз на місяць всього 9 книжок, кожна розм. од 5 до 6 аркушів) по такій програмі:

1) Статті що до теорії виховання і народної освіти. 2) Ознайомлення з усіма питаннями виховання і практичне пристосування їх до шкільного й кемйового життя. 3) Значіння художнього розвитку в справі виховання і освіти. 4) Сьогочасне становище народної освіти, школи і народного учительства на Україні. 5) Хроніка діяльності всяких просвітніх, педагогічних з наукових товариств. 6) Огляди педагогічних російських і закордонних журналів. 7) Твори красного письменства. 8) Бібліографія.

В журналі „Світло“ за перший рік взяли участь своїми писаннями такі співробітники: С. Бердяев, С. Василенко, С. Волох, П. Воронін, Г. Гетьманчук, М. Грінченко (Загірня), Дніпрова Чайка, Д. Дорошенко, С. Єфремов, Т. Згоральський, П. Капельгородський, Н. Кибальчич, З. Куц, Людомир П., З. Мірна, Он. Мусієнко, Гр. Наш, М. Неваля, В. Оберучев, Сергій Павленко, Л. Пахарецький, Д. Пісочинський, Провінціал, Я. Савченко, Гр. Сьогобочний, М. Рубакін, Ол. Русов, С. Русова, С. Сіропало, Ів. Спілка, Ів. Степенко, Я. Стороженко, А. Тесленко, П.-е. Т-ро, Ф. Тусін, Чепелянський, Я. Чепіга, С. Черкасенко, С. Шелухін, Гр. Шерстюк, С. Шохор-Троцький, Р. Якубовський.

Журнал „Світло“ починає виходити з септемб. Передп. на рік 4 карб. за кордон 1 карб.

Передплата приймається в конторі „СВІТЛА“, у Києві В. Володимирська 93.

Передплачувати „Світло“ можна ще у Києві: 1) в Українській книгарні, Бєзаківська 8; 2) в книгарні Л.-Н. Вістника, В. Володимирська 28; в крамниці „Час“, Театральна пл. 48; в Харкові, в Українській книгарні, Рибна 25; в Полтаві, в книгарні Г. Маркевича, ул. Котляревського; в Одесі: 1) книгарня „Діло“, Конна 11; 2) книгарня „Просвіта“, Ніжинська 53.

Редактор-Видавець Л. ШЕРСТЮК.

3—1

„Украинская Жизнь“

Открыта подписка на 1912 г. на новый ежемесячный журнал. Журнал будет выходить на русском языке в обычном формате ежемесячником книжками размером 5—6 печатных листов. Задачу «Украинской Жизни» составляет служение интересам и нуждам 30-миллионного украинского народа и ознакомление общества с украинским национальным движением. Программа журнала: Руководящие статьи по национальным вопросам. Обзор событий текущей жизни на Украине. Суждения печати, преимущественно русской и польской, об украинском вопросе. Письма из Российской Украины и из Галиции. Критические статьи и литературные обзоры; библиография. Украинское искусство. Разные известия и заметки. Ответы редакции на вопросы читателей, относящиеся к программе журнала. Подписка принимается в конторку «Украинской Жизни»: Москва, Тверская ул., д. 75, кв. 39. Подписная цена: на год 5 руб., на пол. года 2 руб. 50 коп., на четв. года 1 руб. 25 коп., с доставкой и пересылкою. Отдельная книжка без пересылки 45 коп., с пересылкою 55 коп. Для народных учителей и сельского духовенства, а также для учащихся, рабочих и крестьян допускается, при непосредственном обращении в редакцию, льготная подписка: на год 4 руб., на пол. года 2 руб., на 3 мѣс. 1 руб., с доставкой и пересылкою.

1—1

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА НА 1912 РІК НА ЧАСОПИСЬ.

„ДІЛО“

Виходить щодня. Передплата на рік для Російської України 44 корони, на пів року 22 корони; за зміну адреси 50 сотиків. Адреса редакції: Галичина, Львів, Ринок ч. 10. Oesterreich Lemberg

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА НА 1912 РІК НА ЖУРНАЛ

«ЗАПИСКИ УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА В КИЇВІ»

Ціна на рік—5 карб., учням—3 карб. Адреса редакції—Київ, В. Володимирська, 42.

1—1

„Нова Буковина“

Політична часопись. «Нова Буковина» виходить двома виданнями, одно щодня, четверга і суботи, друге щодня, четверга і суботи, друге щодня. Редакція і Адміністрація: Чернівці, ул. Петровіча ч. 4. Передплата в Чернівцях. За триразове видане: річно 15 к., піврічно 8 к., чвертьрічно 4 к. За тижневик (раз на тижд.): річно 4 к., піврічно 2 к., чвертьрічно 1 к. Поодинокі числа по сот. Передплату приймає «Руска Каса» в Чернівцях, ул. Панська ч. 33.

1—1